

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i na podstawie art. 32 ust. 2 regulaminu Sejmu niżej podpisani posłowie wnoszą projekt ustawy:

- o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw.

Do reprezentowania wnioskodawców w pracach nad projektem ustawy upoważniamy panią posłankę Monikę Rosę.

(-) Piotr Adamowicz; (-) Marcin Bosacki; (-) Marek Jan Chmielewski; (-) Alicja Chybicka; (-) Zofia Czernow; (-) Krzysztof Gadowski; (-) Tomasz Głogowski; (-) Piotr Głowski; (-) Marta Golbik; (-) Iwona Hartwich; (-) Łukasz Horbatowski; (-) Klaudia Jachira; (-) Maria Małgorzata Janyska; (-) Patryk Jaskulski; (-) Marcin Józefaciuk; (-) Piotr Kandyba; (-) Jacek Karnowski; (-) Katarzyna Kierzek-Koperska; (-) Joanna Kluzik-Rostkowska; (-) Ewa Kołodziej; (-) Zbigniew Konwiński; (-) Iwona Małgorzata Krawczyk; (-) Marek Krzakała; (-) Adam Krzemiński; (-) Henryka Krzywonostrycharska; (-) Gabriela Lenartowicz; (-) Katarzyna Anna Lubnauer; (-) Artur Jarosław Łącki; (-) Alicja Łepkowska-Gołaś; (-) Dorota Łoboda; (-) Katarzyna Matusik-Lipiec; (-) Arkadiusz Myrcha; (-) Małgorzata Niemczyk; (-) Jolanta Niezgodzka; (-) Barbara Nowacka; (-) Tomasz Piotr Nowak; (-) Paweł Papke; (-) Karolina Pawliczak; (-) Lucjan Marek Pietrzczyk; (-) Kazimierz Plocke; (-) Jacek Protas; (-) Monika Rosa; (-) Wojciech Saługa; (-) Krystyna Sibińska; (-) Marek Sowa; (-) Andrzej Szewiński; (-) Krystyna Szumilas; (-) Łukasz Ściebiorowski; (-) Apoloniusz Tajner; (-) Anna Wojciechowska; (-) Bogusław Wołoszański; (-) Maciej Wróbel; (-) Bogdan Andrzej Zdrojewski; (-) Witold Zembaczyński.

U S T A W A

z dnia 2024 r.

o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw¹⁾

Art. 1. W ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 823) wprowadza się następujące zmiany:

1) tytuł ustawy otrzymuje brzmienie:

„Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o językach regionalnych”;

2) art. 1 otrzymuje brzmienie:

„Art. 1. Ustawa reguluje sprawy związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniem i rozwojem języków regionalnych, a także sposób realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne oraz określa zadania i kompetencje organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie tych spraw.”;

3) tytuł rozdziału 4 otrzymuje brzmienie:

„Rozdział 4
Języki regionalne”;

4) w art. 19 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Językami regionalnymi w rozumieniu ustawy są: język kaszubski oraz język śląski. Przepisy art. 7-15 stosuje się odpowiednio, z tym że przez liczbę mieszkańców gminy, o której mowa w art. 14, należy rozumieć liczbę osób posługujących się językiem regionalnym, urzędowo ustaloną jako wynik ostatniego spisu powszechnego.”;

5) art. 20 otrzymuje brzmienie:

„Art. 20. 1. Realizacja prawa osób posługujących się językami, o których mowa w art. 19, do nauki tych języków lub w tych językach odbywa się na zasadach i w trybie określonych w ustawie wymienionej w art. 17.

¹⁾ Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, ustawę z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, ustawę z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, ustawę z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim, ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, ustawę z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych oraz ustawę z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym,

2. Organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu wspierania działalności zmierzającej do zachowania i rozwoju języków, o których mowa w art. 19. Przepisy art. 18 ust. 2, 3 i 3a oraz ust. 5 stosuje się odpowiednio.

3. Środkami, o których mowa w ust. 2, mogą być również środki przekazywane z budżetu jednostki samorządu terytorialnego organizacjom lub instytucjom, realizującym zadania służące zachowaniu i rozwojowi języków, o których mowa w art. 19.”;

6) w art. 21 w ust. 2 pkt 5 otrzymuje brzmienie:

„5) podejmuje działania na rzecz zachowania i rozwoju języków, o których mowa w art. 19.”;

7) w art. 22:

a) w ust. 1 pkt 4 otrzymuje brzmienie:

„4) podejmowanie działań na rzecz respektowania praw osób posługujących się językami, o których mowa w art. 19.”,

b) ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. W celu realizacji zadań, o których mowa w ust. 1, wojewoda współdziała z organami samorządu terytorialnego i organizacjami społecznymi, w szczególności z organizacjami mniejszości, oraz opiniuje programy na rzecz mniejszości, a także zachowania i rozwoju języków, o których mowa w art. 19, realizowane na terenie danego województwa.”;

8) w art. 23 w ust. 2:

a) pkt 2 otrzymuje brzmienie:

„2) opiniowanie programów służących tworzeniu warunków sprzyjających zachowaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości, zachowaniu i rozwojowi języków regionalnych oraz integracji obywatelskiej lub społecznej;”;

b) pkt 4 otrzymuje brzmienie:

„4) opiniowanie wysokości i zasad podziału środków przeznaczonych w budżecie państwa na wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowania i rozwoju języków regionalnych;”;

9) w art. 24:

a) w ust. 1 pkt 3 otrzymuje brzmienie:

„3) przedstawiciele społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19 w liczbie:

a) dwóch przedstawicieli społeczności posługującej się językiem kaszubskim,

b) dwóch przedstawicieli społeczności posługującej się językiem śląskim;”.

b) ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i

etnicznych zawiadamia organy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, oraz organizacje mniejszości oraz społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19, o zamiarze wystąpienia do Prezesa Rady Ministrów z wnioskiem, o którym mowa w ust. 2.”,

c) ust. 5-7 otrzymują brzmienie:

„5. Poszczególne mniejszości, o których mowa w art. 2, oraz społeczności posługujące się językami, o których mowa w art. 19, zgłaszają ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych swoich kandydatów na członków Komisji Wspólnej reprezentujących daną mniejszość lub społeczność posługującą się językiem, o którym mowa w art. 19, w liczbie określonej dla tej mniejszości lub dla tej społeczności odpowiednio w ust. 1 pkt 2 albo pkt 3, w terminie 90 dni od dnia otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w ust. 3.

6. Jeżeli w terminie określonym w ust. 5 któraś z mniejszości lub społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19, nie zgłosi swoich kandydatów lub zgłosi liczbę kandydatów inną niż określona odpowiednio dla tej mniejszości w ust. 1 pkt 2, a dla społeczności w ust. 1 pkt 3, wówczas minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych przedstawia tej mniejszości lub społeczności do zaopiniowania swoich kandydatów na członków Komisji Wspólnej reprezentujących tę mniejszość lub społeczność. W przypadku niewyrażenia przez mniejszość lub społeczność opinii w terminie 30 dni od dnia przedstawienia przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych kandydatów, wymóg uzyskania opinii uznaje się za spełniony.

7. We wniosku, o którym mowa w ust. 2, minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych wskazuje jako kandydatów na członków Komisji Wspólnej jedynie osoby zgłoszone przez organy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, oraz mniejszości lub społeczności posługujące się językami, o których mowa w art. 19, z zastrzeżeniem ust. 6, a także kandydata na sekretarza Komisji Wspólnej.”;

10) w art. 25 w ust. 1 pkt 2 otrzymuje brzmienie:

„2) wystąpienia przez organ lub mniejszość lub społeczność posługującą się jednym z języków, o których mowa w art. 19, których przedstawicielem jest członek, do ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, z uzasadnionym wnioskiem o odwołanie członka ze składu Komisji Wspólnej;”;

11) w art. 27 ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Współprzewodniczącymi Komisji Wspólnej są przedstawiciel ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych oraz przedstawiciel

mniejszości oraz społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19, wybrany przez członków Komisji Wspólnej, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 2 i 3.”;

12) w art. 28 ust. 2 i 3 otrzymują brzmienie:

„2. Posiedzenia zwołuje współprzewodniczący Komisji Wspólnej, będący przedstawicielem ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, z inicjatywy własnej lub na wniosek współprzewodniczącego, będącego przedstawicielem mniejszości i społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19.

3. W celu wypracowania wspólnego stanowiska mniejszości i społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19, współprzewodniczący, będący przedstawicielem mniejszości i tych społeczności, może zwoływać posiedzenia, w których udział będą brali tylko członkowie Komisji Wspólnej, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 2 i 3. Stanowisko jest niezwłocznie przekazywane pozostałym członkom Komisji Wspólnej przez współprzewodniczącego.”;

13) w art. 29 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Przedstawicielom organizacji mniejszości oraz społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19, uczestniczącym w pracach Komisji Wspólnej przysługuje zwrot kosztów podróży i noclegów, na zasadach określonych w przepisach dotyczących wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju, wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 Kodeksu pracy.”;

14) w art. 31:

a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Organy administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacje mniejszości oraz społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19, są obowiązane do przekazywania ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, na jego wniosek, informacji pozostających w zakresie działania tych organów lub organizacji i dotyczących sytuacji mniejszości oraz społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19, lub realizacji zadań na rzecz mniejszości lub zachowania i rozwoju języków, o których mowa w art. 19.”,

b) ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych przygotowuje, nie rzadziej niż raz na dwa lata, raport dotyczący sytuacji mniejszości oraz społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19, w Rzeczypospolitej Polskiej, uwzględniając informacje, o których mowa w ust. 1. Raport

podlega zaopiniowaniu przez Komisję Wspólną.”;

15) art. 32 otrzymuje brzmienie:

„Art. 32. Organy administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe są obowiązane do przekazywania wojewodzie, w celu zaopiniowania, dokumentów dotyczących programów realizowanych z ich udziałem na terenie województwa, dotyczących mniejszości lub zachowania i rozwoju języków, o których mowa w art. 19, finansowanych w całości lub części ze środków publicznych.”.

Art. 2. W ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230 oraz z 2023 r. poz. 1234 i 2005) w art. 13 ust. 7 otrzymuje brzmienie:

„7. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmie działania w celu popularyzacji wiedzy o historii, kulturze, języku i o tradycjach religijnych mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językami regionalnymi.”.

Art. 3. W ustawie z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2022 r. poz. 1722) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 15:

a) ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Nadawcy programów radiowych, z wyłączeniem programów tworzonych w całości w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, lub w językach regionalnych w rozumieniu art. 19 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o językach regionalnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 823 oraz z 2024 r. poz.), przeznaczają co najmniej 33% miesięcznego czasu nadawania w programie utworów słowno-muzycznych na utwory, które są wykonywane w języku polskim, z tego co najmniej 60% w godzinach 5–24.”;

b) w ust. 4 pkt 3 otrzymuje brzmienie:

„3) programów, na których nadawanie przyznano koncesję określającą, że programy te są przeznaczone dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językami regionalnymi”;

2) w art. 21 w ust. 1a pkt 8a otrzymuje brzmienie:

„8a) uwzględnianie potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językami regionalnymi, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz językach regionalnych;”;

3) w art. 30 ust. 4a otrzymuje brzmienie:

„4a. Powołując rady programowe oddziałów emitujących programy w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz językach regionalnych, dyrektorzy oddziałów uwzględnią kandydatów zgłaszanych przez organizacje społeczne mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językami regionalnymi.”.

Art. 4. W ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2022 r. poz. 2512 oraz z 2023 r. poz. 2029) w art. 30 pkt 2 otrzymuje brzmienie:

„2) związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych, a także zachowaniem i rozwojem języków regionalnych.”.

Art. 5. W ustawie z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. z 2021 r. poz. 672 oraz z 2023 r. poz. 1672) w art. 2 pkt 2 otrzymuje brzmienie:

„2) praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językami regionalnymi.”.

Art. 6. W ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571) w art. 4 w ust. 1 pkt 5 otrzymuje brzmienie:

„5) działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języków regionalnych;”.

Art. 7. W ustawie z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1443) w art. 5 w ust. 1 pkt 6 otrzymuje brzmienie:

„6) sekretarz Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, utworzonej na podstawie przepisu art. 23 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o językach regionalnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 823 oraz z 2024 r. poz.).”.

Art. 8. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych zawiadomi organy, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 1, oraz organizacje mniejszości oraz społeczności posługujących się językami, o których mowa w art. 19, o zamiarze wystąpienia do Prezesa Rady Ministrów z wnioskiem, o którym mowa w art. 24 ust. 2, dotyczącym powołania przedstawicieli społeczności posługujących się językiem, o którym mowa w art. 24 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, w terminie 60 dni od dnia ogłoszenia ustawy.”.

Art. 9. Dotychczasowe przepisy wykonawcze wydane na podstawie art. 15 ust. 4 ustawy zmienianej w art. 3, w brzmieniu dotychczasowym, zachowują moc do dnia wejścia w życie

przepisów wykonawczych wydanych na podstawie art. 15 ust. 4 ustawy zmienianej w art. 3, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, oraz mogą być zmieniane na podstawie tego przepisu.

Art. 10. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

Niniejszy projekt nowelizacji ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 823) ma na celu nadanie statusu języka regionalnego etnolektowi śląskiemu, który zostałby dopisany, obok języka kaszubskiego w art. 19 ust. 2 tej ustawy. Modyfikacji uległby również skład Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, mianowicie w art. 24 w ust. 1 w pkt 3 zostałoby dodanych dwóch przedstawicieli społeczności posługującej się regionalnym językiem śląskim. Pozostałe zmiany w projektowanej nowelizacji ustawy polegają na zastąpieniu formy pojedynczej „język regionalny” formą mnogą „języki regionalne” w odpowiednich miejscach cyt. ustawy, a także w innych ustawach, które posługują się tym określeniem.

Uznanie lektów niebędących językami państwowymi, językami oficjalnymi uznanymi przez państwa za „języki regionalne” jest regulowane dwoma dokumentami: Europejską Kartą Języków Regionalnych lub Mniejszościowych i ustawą z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Pojęcie „język regionalny” jest kategorią prawno-polityczną. Nie można go zatem w pełni scharakteryzować za pomocą narzędzi językoznawczych. Językoznawcy i ich ustalenia mogą pełnić wyłącznie funkcję pomocniczą. Niestety, wielokrotnie przedstawiane są opinii publicznej różne stwierdzenia (przytaczane także przez wielu językoznawców bez żadnych konkretnych dowodów), które wobec takich lektów jak śląski są bezzasadne.

Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych jest ważnym europejskim dokumentem. W preambule do niej „podkreśla się wartość wielokulturowości i wielojęzyczności i uznaje, że ochrona języków regionalnych bądź mniejszościowych i poparcie dla nich nie powinny przebiegać ze szkodą dla języków oficjalnych i potrzeby ich poznawania”. Europejska Karta stanowi więc dokument bogactwa kulturowego każdego państwa, a nie narzędzie zubożenia kulturowo-językowego państw, które ją ratyfikują. Języki mniejszościowe i regionalne wymienione w akcie ratyfikacyjnym Karty są językami

używany na terytorium danego kraju tylko w pewnych sytuacjach i w pewnych regionach, stanowiących integralną część każdego państwa. Nie są w żadnym razie zagrożeniem dla języka oficjalnego, urzędowego, państwowego.

W polskiej ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym wskazano jako język regionalny tylko język kaszubski. Przepis art. 19 ust.1 tej ustawy, definiujący język regionalny, stanowi, że *„Za język regionalny w rozumieniu ustawy, zgodnie z Europejską Kartą Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, uważa się język, który (...) jest tradycyjnie używany na terytorium danego państwa przez jego obywateli, którzy stanowią grupę liczebnie mniejszą od reszty ludności tego państwa”*. Europejska Karta, a za nią ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, określają, iż ich przepisy odnoszą się do języków używanych na terytorium danego państwa, które różnią się od języka oficjalnego tego państwa i nie dotyczą dialektów. Jednak żaden z tych dwóch aktów prawnych nie precyzuje i nie definiuje ani pojęcia dialektu, ani języka regionalnego czy języka w ogóle. Nie definiuje, bo brak jest wyznaczników, które pozwoliłyby z perspektywy językoznawczej to uczynić. Nie ma żadnych ścisłych definicji, które pozwoliłyby za pomocą narzędzi językoznawczych pojęcia dialektu i języka od siebie odróżnić. Tym bardziej, iż termin „język regionalny” w rozumieniu Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych i ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (jako tzw. język pomocniczy) został wprowadzony do obiegu społecznego właśnie przez te dokumenty, nie ma swojego odpowiednika w terminologii językoznawczej, nie jest kategorią językoznawczą, nie jest pojęciem językoznawczym. To – co jeszcze raz należy podkreślić – kategoria prawno-polityczna. Można więc – tylko trochę sprawę upraszczając – stwierdzić, iż językiem regionalnym staje się lekt, który za takowy uzna władza ustawodawcza danego państwa. Oczywiście, ów lekt ma spełniać pewne podstawowe warunki, ale lekt śląski je spełnia.

Lekt śląski w równej mierze ma cechy pozwalające nazwać go językiem regionalnym i uznać za takowy, jak lekt kaszubski uznany za język regionalny w art. 19 ust. 2 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Sytuacja języka kaszubskiego – często przytaczana w dyskusjach nad zmianą statusu języka śląskiego jako jego przeciwieństwo – do 2005 roku wzbudzała w zasadzie takie same dyskusje i polemiki. Jediną faktyczną różnicą między nimi jest czas trwania zabiegów wokół ich

„ujęzykowania”. A do czasu uchwalenia ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym wielu wybitnych językoznawców (jeszcze nawet na początku XXI wieku) wobec kaszubszczyzny wysuwało dokładnie takie same argumenty, mające jakoby dokumentować jej dialektalność, jakie teraz są wysuwane wobec śląszczyzny.

W latach poprzedzających uchwalenie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym np. prof. Marian Jurkowski określał kaszubszczyznę mianem dialektu w haśle „kaszubski dialekt” pomieszczonym w Encyklopedii językoznawstwa ogólnego pod red. prof. Kazimierza Polańskiego: „Kaszubski dialekt. Jeden z najbardziej odrębnych dialektów języka polskiego. (...) Stanowi relikwyt wschodniego odłamu dialektów pomorskich (przez pewien okres uważano go za odrębny język słowiański). (...) Wykazuje pewne cechy wspólne z dialektem wielkopolskim i mazowieckim” [Polański, red. 1999, 288]. Prof. Jan Mazur w tomie *Język polski* pod red. prof. Stanisława Gajdy pisał: „Wszechstronne badania dialektologiczne i historycznojęzykowe, uwzględniające aspekty porównawcze, wskazują na wielowiekowe związki dialektu kaszubskiego z dialektami polskimi. Do polskich dialektów zaliczają go autorzy podstawowych syntez dialektologicznych [tu autor wymienia prace: prof. prof. Kazimierza Nitscha, Stanisława Urbańczyka, Karola Dejny, Stanisława Dubisza, Haliny Karaś, Mariana Kucalę], a także autorzy Encyklopedii języka polskiego. Uważa się, iż »w dialekcie kaszubskim niektóre cechy występują bardziej konsekwentnie niż w polskim języku ogólnym i innych dialektach«. Wskazuje się, iż »najbardziej odrębne cechy kaszubskie najwyraźniej występują na północy. Im dalej ku południowi tym jest ich mniej i rzadziej się pojawiają« [z: Kucala M., *Dialekt kaszubski*, w: Urbańczyk S., Kucala M., red. 1999, 67]. Autor tego artykułu, opowiadając się za przynależnością tego dialektu do dialektów polskich (...) nie wchodzi w tym miejscu w bliższą istotę sporu język: dialekt, odsyłając zainteresowanych do artykułu J. Zieniukowej w niniejszym tomie (...) oraz do prac zawartych w niedawno wydanej monografii, poświęconej kaszubszczyźnie” [Mazur 2001, 407-408]. Prof. J. Mazur powołuje się na „wszechstronne badania dialektologiczne i historycznojęzykowe, uwzględniające aspekty porównawcze”, które wykazują „wielowiekowe związki dialektu kaszubskiego z dialektami polskimi”. Pomimo takich opinii niektórych językoznawców polski Parlament uznał kaszubski za język regionalny. W swoich opiniach popierających uznanie kaszubskiego za język regionalny znakomita badaczka kaszubszczyzny, prof. Jadwiga Zieniukowa w tomie zatytułowanym *Kaszubszczyzna* wskazuje na: „Kaszubę, lekarza i humanistę Floriana Ceynowę (1817-1881),

który pierwszy podjął próbę stworzenia kaszubskiego języka literackiego” [Zieniukowa 2001a, 62].

Czas zabiegów o nadanie statusu języka lektowi kaszubskiemu, który w wersji literackiej musiał być – jak w zasadzie każdy język w którymś momencie swych dziejów stworzony – to jedyna wyraźna różnica między sytuacją śląszczyzny i kaszubszczyzny: zabiegi o ujęzykowanie kaszubszczyzny i spory wokół jej statusu trwają ponad półtora wieku, polemiki wokół śląszczyzny to nieco więcej niż ćwierćwiecze.

6 stycznia 2005 r. nie zmieniła się substancja kaszubszczyzny, rangę i status kaszubszczyzny zmieniła polityczna decyzja Parlamentu. Nie jest więc właściwym argumentem twierdzenie, że śląski nie może być językiem regionalnym, skoro jest dialektem. To niewłaściwe podejście do zagadnienia. Nie ma kryteriów odróżniających lingwistycznie język od dialektu, szczególnie język regionalny. Nadanie statusu języka regionalnego jest decyzją prawno-polityczną. W momencie nadania takowego statusu lekt przestaje „być” dialektem, zaczyna funkcjonować jako język regionalny.

Śląski powinien zyskać status języka regionalnego. Spełnia kryteria języka regionalnego.

Argumenty za nadaniem statusu języka regionalnego lektowi śląskiemu, czyli za uznaniem śląskiego języka regionalnego:

1) Prestiż języka wpływa na dumę grupy posługującej się językiem, co z kolei wpływa na jej stabilizację i dobrostan oraz działanie na rzecz społeczności, której ta grupa jest częścią.

Kaszubi dumni są ze swej mowy i swej etnicznej tożsamości, dumę ich wzmacnia prestiż języka. Funkcja prestiżowa jest jedną z najważniejszych funkcji języka, o której mówią socjolingwiści, etnolingwiści, antropolodzy języka. Grupa świadoma swej tożsamości i dumna ze swego dziedzictwa, także językowego, jest grupą dla zbiorowości, w której uczestniczy, wartościowszą. Możliwość posługiwania się swoim językiem na swoim terytorium w wybranych sytuacjach daje grupie i jej członkom poczucie poszanowania i równouprawnienia, które potrzebne jest człowiekowi dla osiągnięcia właściwej kondycji społecznej.

2) Język regionalny, skoro jest językiem pomocniczym, nie musi charakteryzować się pełną poliwalencyjnością.

Język regionalny służy komunikacji w określonych sytuacjach. Jednym z zarzutów wobec śląszczyzny jako pretendenci do wyższego statusu jest jej niepełna poliwalencyjność, a więc niemożność obsługiwania wszystkich sfer życia. Jest to zarzut bezsensowny i bezzasadny. Brak pewnych, w pełni wykształconych, odmian funkcjonalnych nie jest przeszkodą dla nadania lektowi statusu języka regionalnego – jeden z najwybitniejszych badaczy kaszubszczyzny, prof. Jerzy Treder w wydanej w 2002 roku tomie *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny w haśle „język kaszubski (etnolekt kaszubski)”* pisał, iż jest to etnolekt „z małym zakresem poliwalencji” [Treder, red. 2002, 92]. Uznanie kaszubskiego języka kaszubskiego oznacza, iż stanowiący prawo ową kwestię rozumieją. Tak samo w przypadku języka śląskiego: jest językiem komunikacji codziennej, komunikacji medialnej (telewizja, radio, internet, prasa itp.), ekspresji artystycznej (teatr, literatura: poezja, dramat i proza, piosenka itp.), służy jako tworzywo tłumaczeń klasyki literatury powszechnej, jest językiem edukacji w wielu dziedzinach, może obsługiwać sytuacje urzędowe itd. Pewne ograniczenia mogą dotyczyć niektórych dziedzin nauki – nie jest to wszak dla sprawy kwestia istotna.

3) Śląski charakteryzuje się zaawansowanym stopniem kodyfikacji ortograficznej i fleksyjnej, a dalsze etapy kodyfikacji dokonują się nieustannie – zarówno w zakresie stanowienia reguł, jak i ich wypracowywania w praktyce.

Prof. J. Treder pisał w 2002 r. (zaledwie 20 lat temu!), że język kaszubski jest „w niewielkim stopniu znormalizowany, najbardziej w sferze ortografii i fleksji” [Treder, red. 2002, 92]. To zazwyczaj dopiero po zmianie statusu lektu i nadaniu mu rangi języka odbywają się zintensyfikowane procesy standaryzacyjne, uwzględniające różne odmiany funkcjonalne języka i jego style, z rozrostem specjalistycznej i specjalnej leksyki włącznie, co jest niezbędne dla szerokiej poliwalencyjności, choćby terminologia naukowa, słownictwo urzędowe itp. Kodyfikacja ortograficzna i gramatyczna dokonała się, podlega dalszym regulacjom, co jest zjawiskiem normalnym dla języków naturalnych (język polski charakteryzują ciągle większe lub mniejsze reformy ortograficzne, obecnie przygotowywana jest kolejna).

4) Nie ma lingwistycznych wyróżników języków i dialektów. To kwestia nazewnicza i kwestia prawnego uznania.

„Co decyduje o tym, że daną mowę uznajemy już za język czy jeszcze określamy ją mianem dialektu – pozostaje jednym z nierozstrzygniętych problemów językoznawczych. Można przedstawić tylko argumenty uzasadniające jedno czy drugie stanowisko, ale w obecnej sytuacji, kiedy o statusie etnolektu stanowią czynniki ekstrajęzykowe, ten spór może mieć charakter jedynie akademicki” [Misiak 2006, 105]. O uznaniowości statusu języka świadczy np. sytuacja łemkowszczyzny (o której pisze i którą bada prof. M. Misiak). Status języka mniejszościowego został jej w Polsce nadany na mocy ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Łemkowie są grupą etniczną, a ich mowa w związku z tym jest językiem mniejszościowym (językiem mniejszości etnicznej). Nie jest to wszak równoznaczne z uznaniem „językowości” łemkowszczyzny wszędzie – nie wpływa w żaden sposób na klasyfikacje ukraińskie.

Spór o różnice czy granice między językiem a dialektem jest bezprzedmiotowy dla językoznawstwa [zob. m.in. Majewicz, Wicherkiewicz 2001, 83]. Nie wypracowano narzędzi, które pozwalają odróżnić język od dialektu. Nie wypracowano, bo wypracować się ich nie da [zob. np. Majewicz 1989, 9-20; Grzegorzczkova 2008, 179-189]. Nie można utrzymać tezy, że dialekty są wobec siebie i/lub wobec języka określanego jako nadrzędny wzajemnie zrozumiałe, zaś języki nie. Przeciwno pierwszej tezie wypowiada się prof. J. Zieniukowa, pisząc: „Trzeba jednak zwrócić uwagę na to, że nie jest to kryterium w pełni ścisłe, a zatem nie powinno być stosowane jako podstawowe, a tylko jako jedno z wielu. Uzmysławia to takie zestawienie sytuacji komunikacyjnych obserwowanych na gruncie języków słowiańskich: język słowacki i polski są wzajemnie dobrze zrozumiałe (Polak znacznie lepiej rozumie Słowaka niż Kaszubę, zwłaszcza używającego gwary północnokaszubskiej), a nikt nie kwestionuje, że są to dwa różne języki, z kolei Kaszuba mówiący którąś z gwar południowokaszubskich ma trudności ze zrozumieniem mówiącego w dialekcie północnokaszubskim, a obaj mają świadomość, że posługują się kaszubszczyzną (...), tylko różnymi jej terytorialnymi wariantami” [Zieniukowa 2001a, 64].

Status języka mniejszościowego oraz status języka regionalnego jest w dzisiejszym świecie kwestią prawnopolityczną. Sytuację tę stworzyła Europejska Karta. Wcześniej pojęcie „języka regionalnego” w zasadzie nie istniało: ani w świadomości użytkowników różnych (etno)lektów, ani językoznawców. Obecnie istnieje pewne nałożenie się dwóch sporów: dawniejszego – język w ogóle a dialekt i aktualnego – język regionalny jako pojęcie prawne

dające pewne przywileje społeczno-ekonomiczne i dialekt, który ich nie przynosi. W obu przypadkach istnieje punkt wspólny. Nadanie statusu języka (w jakimkolwiek rozumieniu) jakiemuś lektowi podnosi prestiż tegoż lektu i grupy nim się posługującej.

Prof. Walery Pisarek, stawiał pytanie: „A czy dziś można mówić o języku śląskim jako już czymś istniejącym?” i sam na nie odpowiadał: „Wyraz »język« bywa używany w wielu znaczeniach. Nawet pomijając takie określenia, jak język gestów, język ciała czy język pszczoł, mówimy i piszemy nie tylko o języku polskim, niemieckim, angielskim itd., ale także o języku kancelaryjnym, języku młodzieżowym, języku IV RP, języku współczesnej poezji, języku Adama Mickiewicza, a nawet języku Pana Tadeusza. I na tle tego szeregu wyrażenie »język śląski« czy »języki śląskie« nie powinno nikogo razić, bo z całą pewnością mowa mieszkańców szeroko rozumianego Górnego Śląska bardziej się różni od mowy innych regionów Polski niż słownictwo i składnia Mickiewicza od słownictwa i składni współczesnych mu polskich poetów” [Pisarek 2008, 92].

5) Istnienie literackiej odmiany i pełna kodyfikacja są świadectwem istnienia języka śląskiego jako fenomenu społecznego.

Argument o koniecznej pełnej kodyfikacji i istnieniu piśmiennictwa i w pełni wykształconej literackiej wersji języka (wobec „niepiśmienności”, oralności dialektu) obala prof. Bohdan Walczak, który tak rozpoczął swoje wystąpienie na III Kongresie Polonistyki Zagranicznej w Poznaniu: „Nasz wykład wypadałoby zacząć od zwięzłej charakterystyki dzisiejszej sytuacji językowej naszego globu, co jest z wielu względów zadaniem niełatwym. Niepodobna nawet względnie dokładnie stwierdzić, ile języków jest dziś na świecie w użyciu. [...] Zaledwie 5% języków świata doczekało się satysfakcjonujących opisów (w postaci słowników jedno- lub/i dwujęzycznych, gramatyk i podręczników służących do ich nauki). 20% (a więc około 1300) języków ma jedynie opisy cząstkowe. Utrwalonymi tekstami dysponujemy w odniesieniu do 30% języków. O 70% wiemy właściwie tylko tyle, że istnieją” [Walczak 2006, 154-155]. Żadna z tez postulowanych więc wobec języka regionalnego, które można uznać za wewnątrzjęzykowe czy chociaż nawet półjęzykowe (bowiem kodyfikacja, normalizacja, standaryzacja piśmienna jest jednak zabiegiem zewnętrznym), nie daje się obronić jako warunek niezbędny do rozróżnienia etnolektów na języki i dialekty.

A jednak język śląski te warunki – choć niekonieczne – spełnia. Jego kodyfikacja dokonała się w stopniu wystarczającym. Można wymienić artykuły i książki ten fakt dokumentujące,

np.: J. Tambor, Propozycje kodyfikacji ortograficznej śląszczyzny, „Socjolingwistyka” 2009, t. 22-23; Górnośląski ślabikorz 2017 i nast., Barbara Grynicz, Andrzej Rocznik, Ślabikorz ABC 2010; Henryk Jaroszewicz, Zasady pisowni języka śląskiego, 2022 i inne.

W kontekście kodyfikacji należy też obalić argument sztuczności tworu, który miałaby wykreować kodyfikacja. Trzeba wyraźnie powiedzieć, że tak powstają jakiegokolwiek języki literackie, szczególnie w wersji pisanej: zarówno narodowe (przykładem może być choćby powstawanie języka polskiego na bazie dwóch, a może trzech dialektów – tego językoznawstwo historyczne z pewnością nie ustaliło), jak i regionalne (przykładem choćby znów kaszubski, o którym Zieniukowa pisała w przytoczonym wcześniej tekście, iż „zaczął go stwarzać Ceynowa”).

6) Bogata literatura, spektakle, tłumaczenia oraz publikacje relacjonujące stan kodyfikacji.

Śląski jest językiem literackim, ma odmianę literacką. Jest językiem twórczości literackiej (teatr: Polterabend w Teatrze Śląskim im. S. Wyspiańskiego, Cholonek i Mianujom mie Hanka w Teatrze Korez, Marika w Teatrze Rozrywki i wiele innych, granych przez zespoły profesjonalne i amatorskie; dramaty z konkursu na jednoaktówki, eseje, np. Listy z Rzymu prof. Zbigniewa Kadłubka; tłumaczenia – np. Alicji w krainie czarów, Kubusia Puchatka, Hobbita, Prometeusza skowanego i wiele innych).

Wiele też jest tekstów amatorskich, popularnych, felietonów prasowych i internetowych, tekstów kabaretowych, żartów, memów, reklam itp.

7) Odrębność lingwistyczna języka śląskiego.

Język śląski jest wystarczająco odrębny od mowy innych regionów Polski i od języka ogólnopolskiego, co stwierdzają nawet przeciwnicy ujęzykowania śląszczyzny. Zarówno na Śląsku, jak i poza nim panuje powszechne, często po prostu intuicyjne, przekonanie o silnej odrębności Śląska. Pisał o tym jeden z czołowych polskich dialektologów, twórca podstaw opisu polskich dialektów, prof. Karol Dejna: „Odrębność etniczno-językowej krainy, która stała się kolebką śląskich innowacji językowych, sięga czasów przedpiastowskich, kiedy to poszczególne ugrupowania plemion śląskich względnie ich zespoły zajmowały dolinę górnej połowy Odry po ujściu Bobru” [Dejna 1973, 261]. I chociaż – jak zauważa inny dialektolog, prof. A. Zaręba: „...większość cech wymawianiowych spotyka się w różnych innych

dialektach polskich. Co stanowi więc o tym, że dialekty śląskie traktuje się jako osobną grupę gwarową, odrębny region? Odpowiedź na to pytanie brzmi: istotą odrębności dialektów śląskich jest określony zespół cech wymawianiowych, w takim układzie typowy dla Śląska i poza nim nie spotykany”. Podobnie mowę Śląska opisywał też prof. Kazimierz Nitsch. Widząc silną odrębność mowy na Śląsku, wszyscy ci językoznawcy używali w rezultacie terminu dialekt dla tego faktu językowego. Nie znaczy to, iż odrzucali możliwość uznania jej za język. Nie można takiego sądu wydać. W czasach, w których powstawały ich analizy i opisy, nie istniało pojęcie języka regionalnego. Jedynym możliwym przeciwstawieniem było: język narodowy – dialekt (zbiór gwar). A wniosek dotyczy wpisania śląskiego do art. 19 ust. 2 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, jako języka regionalnego.

Wśród cech wyróżniających język śląski od innych otaczających go dialektów, w tym i odróżniających ją wyraźnie od języka polskiego jako języka narodowego i państwowego także w aspekcie historycznym, można wskazać kilka najistotniejszych (wybór). Jest to zbiór swoisty i specyficzny, właściwy jedynie językowi śląskiemu:

- istnienie w śląskim do dziś wyraźnie odrębnej głoski o podwyższonej artykulacji pośredniej między [o] oraz [u], czyli o pochylonego
- silna pozycja a pochylonego (wymawianego jako [o] na Śląsku centralnym i południowym, a jako dyftong [ou] na Śląsku północnym)
- wytworzenie się nowej opozycji fonologicznej (dystynktywnej) różnicującej znaczenia wyrazów zawierających a pochylone w stosunku do wyrazów z o pochylonym: bjóły (pol. biły) : bjoły (pol. biały), bół (pol. był) : boł sie (pol. bał się), pjół (pol. pił) : pjoł (pol. piał), prziszól (przyszył) : prziszól (przyszedł) – czyli odrębność systemowa
- miękka wymowa głoski, której w polszczyźnie ogólnej w zapisie odpowiada „rz”, na części Śląska południowego wymawianej jako ř (r frykatywne), a w pozostałej części Śląska jako miękkie [ž’/š’], które w śląskim ulega w grupach spółgłoskowych odpowiadających pisaniem ogólnopolskim „trz” stałemu uproszczeniu w [č’], co także buduje odrębną opozycję systemową: [čy mje] : [č’imje] (pol. czy mnie...? : trzyma), [čysta] : [č’ista] (pol. czysta : trzysta), [čy] : [č’i] (pol. czy : trzy)

– końcówka -a w bierniku rodzaju żeńskiego (na Śląsku północnym -a unosowione): dbadź o ta rodzina, w 1. osobie liczby pojedynczej czasowników w czasie teraźniejszym i przyszłym prostym (dokonanym): jo sam przida, jo sie wypija jedna kawa

– formy z końcówkami realizującymi pozostałości dawnego aorystu w 1. osobie liczby pojedynczej czasu przeszłego i trybu przypuszczającego -(e)ch: urodziylech sie, chodziylech; podziwojlech, wjedziolch, dostolch; urodziylach sie, chodzylach; podziwjalach, wjedzialach, dostalach (cecha, której w zasadzie nie było w polszczyźnie; w najstarszej, znanej ze średniowiecznych zabytków fazie rozwojowej polszczyzny formy te należą do wyjątkowo spotykanych archaicznych szczątków; naliczono ich zaledwie 26: w Kazaniach świętokrzyskich (XIII/XIV w.) – 8, w Psalterzu floriańskim (koniec XIV w.) – 13, w Psalterzu puławskim (koniec XV w.) – 2, w Zapisce sądowej z 1401 r. – 2, w Biblii szarospatackiej (połowa XV w.) – 1.)

– rozszerzenie opozycji: jest – nie ma na sytuacje „egzystencjalne”: óna je twoja – óna niy ma twoja; to je łod ónygo auto – to niy od ónygo auto

– przyimek od w funkcji wspomagającej przydawkę dopełniaczową (cera od Jole, Nastka od Kuliczki)

– trojenie w zwrotach do osób najstarszych.

To jedynie wybór cech fonetyczno-fonologicznych i fleksyjnych, które wskazują odrębność śląszczyzny. Specyfikę lektu śląskiego można wykazać także na pozostałych poziomach języka: słowotwórczym, składniowym i oczywiście, leksykalnym. Przytoczony zestaw jest wystarczający, pokazuje bowiem zarówno odrębności systemowe, jak i cechy, które są dla lektu śląskiego charakterystyczne i niekoniecznie wynikające ze wspólnego etapu rozwojowego z językiem polskim. Jako przykład można wskazać choćby pozostałość po aoryście, który istniał w prasłowiańszczyźnie (wspólnym dla Słowian przodku) i w lekcie śląskim znajdujemy jego kontynuację, podczas gdy w polszczyźnie on w zasadzie nie zaistniał.

Argumenty historycznojęzykowe można zestawić, by dać argument za tezą, że śląski jest jednym z dawnych lektów, który rozwijał się obok polskiego, czeskiego i innych języków słowiańskich, jednak nie będąc językiem grupy narodowej, nie doczekał się literackiej standaryzacji.

Dla sprawy uznania śląskiego języka regionalnego najważniejsze są wszak dążenia i aspiracje społeczne (chciałoby się powiedzieć: polityczne, ale to słowo jest zbyt wieloznaczne i zbyt dziś negatywnie obciążone) grupy, która ma swoją tradycyjną „mowę”. W końcu XX wieku i na początku XXI wieku – jak wskazują to losy wielu rozpadających się państw federacyjnych i języków używanych przez grupy ludności je zamieszkujące – decyzje o uznawaniu istnienia kolejnych języków są decyzjami politycznymi. Nie można – dysponując wyłącznie narzędziami językoznawczymi – stwierdzić dziś jednoznacznie, czy (etno)lekt, tzn. mowa pewnej grupy ludzi, jest dialektem czy językiem. Język (i narodowy, i regionalny) i w pewnym sensie dialekt nie są bowiem obecnie kategoriami językoznawczymi, lecz językowo-politycznymi. O tym rozróżnieniu w dzisiejszych czasach decydują jeśli nie wyłącznie, to przynajmniej w ogromnej mierze czynniki polityczne, a jeszcze konkretniej ustawodawcze. Jeśli gremium ustawodawcze danego państwa zapisze pewien lekt jako język (w ustawach, uchwałach czy innych odpowiednich dokumentach), to ów takowym się staje. Dotyczy to zarówno określenia „język narodow(ościowy)”, jak i „język regionalny”. Nie mają wobec tego uzasadnienia dyskusje i argumenty o większej lub mniejszej odległości systemowej opisywanych (etno)lektów w procesie badania ich statusu w odniesieniu do pojęcia języka narodowego – znaczenie podstawowe zyskują akty prawne i uznanie na arenie międzynarodowej. Nie mają więc znaczenia argumenty, czy kaszubski jest bardziej różny od ogólnopolskiego niż np. śląski od ogólnopolskiego oraz one oba od siebie czy od odmian terytorialnych polszczyzny i nie ma sensu porównywanie, czy serbski z chorwackim różnią się od siebie bardziej czy mniej niż śląski z ogólnopolskim. To argumenty zaciemniające kwestię, których wysuwanie ma cel dyskredytowania dążeń pewnych grup.

Istnieją wobec tego wszelkie przesłanki, by zgodnie z zapisami Europejskiej Karty za język regionalny uznać również śląszczyznę. Spełnia ona bowiem te same kryteria, co kaszubski, który został do polskiej ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym jako język regionalny wpisany. Śląski bowiem: jest tradycyjnie używany na terytorium danego państwa przez jego obywateli (są oni grupą liczebnie mniejszą od reszty ludności tego państwa) i różni się (!) od oficjalnego języka państwa. A tak naprawdę i Europejska Karta Języków Mniejszościowych lub Regionalnych (cz. I, art. 1, p. a), i ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (rozdz. IV. art. 19) tylko takie wymogi wobec języka regionalnego stawiają. A język śląski spełnia i inne warunki, które można uznać za istniejące w presupozycji zapisów ustawowych: ma wersję

pisana, ma podstawową kodyfikację graficzną i jest w stadium jej weryfikacji, jest językiem wielkiej liczby tekstów literackich (prozy, dramatów i poezji), jest językiem, na który tłumaczy się literaturę powszechną, istnieje w przestrzeni publicznej i to nie tylko w wersji rozrywkowej, ale też w urzędach i sklepach oraz w infrastrukturze drogowej, znalazł swoje miejsce w edukacji szkolnej w fakultatywnych ścieżkach regionalnych itd.

Należy docenić i uznać za ważne i pożyteczne dla państwa, narodu ujawnione poczucie przynależności do określonej grupy etnicznej czy grupy posiadającej język regionalny (taka grupa ludności w ustawodawstwie nie ma żadnej nazwy). Człowiek w swoim kręgu kulturowym i tożsamościowym funkcjonuje lepiej i efektywniej. A uznanie i prestiż ów krąg może zyskać w dzisiejszym świecie w dużej mierze dzięki nadaniu prestiżu mowie tej grupy poprzez uznanie jej za język. O ważnej kulturotwórczej i budującej spoistość kulturową, etniczną, tożsamościową funkcji etnolektu ze statusem języka pisał prof. Władysław Lubaś: „polityka tożsamościowa na obszarze słowiańskim uznaje język nie tyle za system komunikowania, co składnicę elementów pozwalających wyartykułować odrębność kulturową albo nawet cywilizacyjną danego społeczeństwa (...). Innymi słowy język, albo też dokładniej pewna odmiana języka, staje się jednym ze sposobów wyrażania zespołowej, wspólnotowej tożsamości” [Lubaś 2009, 97]. Ślązacy na pewno odróżniają się od pozostałych obywateli językiem. Ślązacy dążą do zachowania swojego języka. Przykładem i świadectwem tej dążności są: bardzo częste wybory przez nauczycieli i uczniów ścieżek regionalnych w szkołach, powstawanie ciągle nowych słowników śląskich (śląsko-polskich i polsko-śląskich), konkursy mowy śląskiej (recytatorskie, śpiewacze, „Ślązak Roku”), teksty o Śląsku pisane po śląsku, próby wprowadzania śląskiego w obieg kultury „wysokiej” na deski teatralne i do literatury. Ślązacy mają tożsamość, którą chcą manifestować językiem, jako jednym z najważniejszych wyróżników kulturowej odrębności. Jest ich co najmniej pół miliona – taka liczba wskazała śląski jako pierwszy język w spisach powszechnych w 2011 i 2021 roku lub prawie milion, jeśli weźmiemy pod uwagę liczbę osób, które wskazały śląską tożsamość jako jedyną lub choćby jedną z dwóch identyfikacji narodowych i/lub etnicznych. Śląszczyzna zasłużyła więc w pełni na status języka regionalnego i tym samym na wpisanie jej do ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym i do dokumentów ratyfikacyjnych Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Podmioty, na które oddziałuje projektowana regulacja

Nowelizacja tej ustawy będzie oddziaływać na szerokie grono obywateli polskich, którzy używają języka śląskiego (według Narodowego Spisu Powszechnego było to 529 tys. osób), jak również na samorządy gminne objęte zobowiązaniami ustawy (np. art. 15 ust. 1).

2. Konsultacje społeczne

Konsultacje społeczne dotyczące uznania śląskiego za język regionalny od lat toczą się podczas debat, spotkań, marszy. Największe konsultacje społeczne to kolejne wyniki Spisu Powszechnego. Dane ze spisu powszechnego z 2021 roku są jasne: narodowość śląską zadeklarowało 585,7 tys., osób (przy czym 231,8 tys. osób wskazało identyfikację śląską jako pierwszą, a 353,9 tys. osób jako drugą). 457,9 tys. osób wskazało, że używa mowy śląskiej jako języka domowego, przy czym 53,3 tys. osób twierdzi, że używa w domu wyłącznie tego języka.

3. Wpływ regulacji na dochody i wydatki sektora finansów publicznych

Główną część wydatków w przypadku języka regionalnego stanowią koszty organizacji nauczania tego języka, te zaś są zależne od liczby uczniów. Języka kaszubskiego co roku uczy się ok. 20 tys. uczniów, na tej podstawie możemy oszacować koszty nauczania języka śląskiego. Zgodnie z deklaracjami ze spisu powszechnego osób deklarujących narodowość śląską oraz posługiwanie się językiem śląskim jest kilkakrotnie więcej niż w przypadku kaszubskiego, wielkość ta nie przełoży się jednak automatycznie na wydatki, ponieważ język śląski, w przeciwieństwie do kaszubskiego, nie ma jeszcze tradycji nauczania.

W 2024 roku na przygotowanie nauczania języka śląskiego (podstawy programowe, podręczniki) - 2 000 tys.

W 2025 roku - nauczanie rozpocznie się od września 2025 - 30 000 tys.

Od 2026 roku - 300 000 tys.

4. Wpływ regulacji na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw

Proponowana nowelizacja może mieć pozytywny wpływ na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw dzięki zwiększeniu atrakcyjności regionu.

5. Wpływ regulacji na sytuację i rozwój regionów

Regulacja będzie miała w szerszej perspektywie czasowej korzystny wpływ na rozwój regionu za sprawą wzrostu integracji społecznej, wzmocnienia kapitału społecznego i zwiększenia atrakcyjności regionu.

6. Zgodność z prawem Unii Europejskiej

Proponowana zmiana jest zgodna z prawem Unii Europejskiej.

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L.dz. ...SPS- WP. 020. 52. 6. 2023

Data wpływu02. 02. 2024.....

BIURO ANALIZ SEJMOWYCH
KANCELARII SEJMU

Warszawa, 2 lutego 2024 r.

BAS-WAPEiM-147/24

SEKRETARIAT ZŁOY SZEFA MS

L.dz. DS. M20. 40. 2024(2)

Data wpływu02. 02. 2024.....

Pan

Szymon Hołownia

Marszałek Sejmu

Rzeczypospolitej Polskiej

Opinia

w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw (przedstawiciel wnioskodawców: posłanka Monika Rosa)

Na podstawie art. 34 ust. 9 uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 roku – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Monitor Polski z 2022 r. poz. 990, ze zm.) sporządza się następującą opinię:

1. Przedmiot projektu ustawy

Projekt przewiduje zmianę następujących aktów: ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 823; dalej: u.m.n.); ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230, ze zm.); ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2022 r. poz. 1722); ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2022 r. poz. 2512, ze zm.); ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. z 2021 r. poz. 672, ze zm.); ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571) oraz ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1443).

Projekt przewiduje uznanie języka śląskiego za język regionalny w rozumieniu u.m.n. (zmieniany art. 19 ust. 2 u.m.n.). Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym językiem regionalnym jest język kaszubski.

Nowelizacja pozostałych wymienionych aktów ma związek z przyznaniem językowi śląskiemu statusu języka regionalnego.

Proponowana ustawa ma wejść w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

2. Stan prawa Unii Europejskiej w materii objętej projektem ustawy
Prawo Unii Europejskiej nie reguluje kwestii objętych zakresem projektu ustawy.

3. Analiza przepisów projektu pod kątem ustalonego stanu prawa Unii Europejskiej

Przepisy projektu ustawy pozostają poza zakresem regulacji prawa Unii Europejskiej.

4. Konkluzje

Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw nie jest objęty zakresem regulacji prawa Unii Europejskiej.

Autor:

Bartosz Pawłowski
ekspert ds. legislacji
w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:
Dyrektor
Biura Analiz Sejmowych

Sobolewski

Przemysław Sobolewski

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L.dz. SPS-UP.020.52.7.2024

Data wpływu 02.02.2024

BIURO ANALIZ SEJMOWYCH
KANCELARII SEJMU

Warszawa, 2 lutego 2024 r.

BAS-WAPEiM-148/24

KOMITAT TZW. SZEFAYCS

L.dz. PS.1120.40.2024

Data wpływu 02.02.2024

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Opinia w sprawie stwierdzenia, czy poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw (przedstawiciel wnioskodawców: posłanka Monika Rosa) jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu

Projekt przewiduje zmianę następujących aktów: ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 823; dalej: u.m.n.); ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230, ze zm.); ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2022 r. poz. 1722); ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2022 r. poz. 2512, ze zm.); ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. z 2021 r. poz. 672, ze zm.); ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571) oraz ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1443).

Projekt przewiduje uznanie języka śląskiego za język regionalny w rozumieniu u.m.n. (zmieniany art. 19 ust. 2 u.m.n.). Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym językiem regionalnym jest język kaszubski.

Nowelizacja pozostałych wymienionych aktów ma związek z przyznaniem językowi śląskiemu statusu języka regionalnego.

Projekt nie zawiera przepisów mających na celu wykonanie prawa Unii Europejskiej.

Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw **nie jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej** w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu.

Autor:

Bartosz Pawłowski
ekspert ds. legislacji
w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:
Dyrektor
Biura Analiz Sejmowych
Sobolewski
Przemysław Sobolewski

Warszawa, dnia 15 lutego 2024 r.

BAS-WAP/WASiE/WAZSP-149/24

SEKRETARIAT Z-CY SZEFA KS

L.dz. DS. 120.60.2024

Data wpływu 16.02.2024

Pan Minister

Dariusz Salamończyk

Zastępca Szefa Kancelarii Sejmu

Ocena Skutków Regulacji
zawartej w poselskim projekcie ustawy
o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku
regionalnym oraz niektórych innych ustaw
(przed nadaniem numeru druku¹)

I. Jaki problem jest rozwiązywany?

Projekt zmierza do zmiany ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym². Ponadto w projekcie przewidziano zmianę: ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty³, ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji⁴, ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej⁵; ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim⁶; ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁷ oraz ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych⁸.

Zasadniczym założeniem projektodawcy jest uznanie języka śląskiego za język regionalny w rozumieniu ustawy o mniejszościach narodowych. *De lege lata*

¹ Projekt ustawy znajduje się w wykazie projektów wniesionych, którym nie został nadany jeszcze numer druku sejmowego. Numer w wykazie: SH-020-50/24.

² T.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 823; dalej: ustawa o mniejszościach narodowych lub u.m.n.

³ T.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2230, ze zm.

⁴ T.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1722.

⁵ T.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2512, ze zm.; dalej: ustawa o działach administracji rządowej.

⁶ T.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 672, ze zm.

⁷ T.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 571.

⁸ T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1443.

językiem regionalnym jest język kaszubski. Skutkiem wejścia w życie proponowanych zmian jest zatem rozszerzenie katalogu języków regionalnych. Nowelizacja pozostałych aktów jest konsekwencją przyznania językowi śląskiemu statusu języka regionalnego.

II. Rekomendowane rozwiązanie, w tym planowane narzędzia interwencji, i oczekiwany efekt

Na skutek wprowadzenia projektowanych regulacji język śląski otrzymałby status języka regionalnego. Obecnie taki status przysługuje jedynie językowi kaszubskiemu (art. 19 ust. 2 u.m.n.). Rozszerzenie katalogu języków regionalnych będzie oznaczało, że wszystkie przepisy u.m.n. dotyczące języka regionalnego będą miały zastosowanie także do języka śląskiego. Tym samym, wejście w życie projektowanej regulacji będzie wiązało się m.in. z:

- 1) przyznaniem dodatkowych praw osobom posługującym się językiem śląskim, w tym z przyznaniem prawa do nauki języka śląskiego oraz nauki w tym języku;
- 2) możliwością wprowadzenia języka śląskiego jako języka pomocniczego w gminach spełniających określone kryteria;
- 3) możliwością wprowadzenia dodatkowych nazw miejscowości, obiektów fizjograficznych i nazw ulic w języku śląskim;
- 4) włączeniem do składu Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych dwóch przedstawicieli społeczności posługującej się językiem śląskim (art. 1 pkt 9 projektu, projektowany art. 24 u.m.n.);
- 5) nałożeniem na władze publiczne obowiązku wspierania działalności zmierzającej do zachowania i rozwoju języka śląskiego, a także z nałożeniem na nie obowiązku podejmowania działań na rzecz respektowania praw osób posługujących się językiem śląskim (art. 1 pkt 5 projektu, projektowany art. 20 ust. 2 u.m.n.).

W projekcie – w art. 4 – przewidziano zmianę art. 30 pkt 2 ustawy o działach administracji rządowej, zgodnie z którym „[d]ział wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne obejmuje sprawy [...] związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych, integracją obywatelską

i społeczną osób należących do tych mniejszości, a także zachowaniem i rozwojem języka regionalnego”. Z kolei zgodnie z projektowanym brzmieniem przepisu dział wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne miałyby obejmować sprawy „związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych, a także zachowaniem i rozwojem języków regionalnych”. Zaproponowana zmiana miałyby zatem polegać na zastąpieniu słów „języka regionalnego” słowami „języków regionalnych”. Co jednak istotne w treści projektowanego art. 30 pkt 2 u.m.n. pomija się „sprawy integracji obywatelskiej i społecznej” osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych. Oznacza to, iż dział wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne nie obejmowałby tej kategorii spraw. Ponieważ w projekcie brak jest przepisu, który przenosiłby te sprawy do innego działu administracji rządowej, według znowelizowanej ustawy o działach nie wchodziłyby one w skład żadnego działu administracji rządowej. Podobną uwagę należy podnieść w zakresie projektowanego art. 1 u.m.n. Zgodnie z obowiązującym art. 1 u.m.n., określającym zakres przedmiotowy ustawy, do spraw regulowanych ustawą o mniejszościach należą m.in. sprawy związane z „integracją obywatelską i społeczną osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych”. Natomiast w projektowanym art. 1 u.m.n. pomija się ten rodzaj spraw. W uzasadnieniu nie odniesiono się do powyższej kwestii.

III. Jak problem został rozwiązany w innych krajach, w szczególności krajach członkowskich OECD/UE?

Sposoby i zakres ochrony języków, które formalnie określone zostały jako języki regionalne lub języki mniejszości przez państwa należące do Unii Europejskiej lub Krajów OECD charakteryzują się dużym zróżnicowaniem. Większość aktów prawnych regulujących te kwestie w Europie i krajach OECD odwołuje się do *Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych* (dalej – Karta)⁹. W Karcie celowo nie zdefiniowano ani nie rozróżniono tytułowych ‘języków regionalnych’ od ‘języków mniejszościowych’, mając na uwadze odmienną sytuację mniejszości w różnych państwach, a także cel Karty jakim jest ochrona i promocja języków mniejszości nie

⁹ *European Charter for Regional or Minority Languages (ETS No. 148)*, ECRML <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=148>

zaś określenie ich praw etnicznych czy kulturowych¹⁰. W efekcie zastosowana definicja „języki regionalne lub mniejszościowe” w Karcie odnosi się praktycznie do wszystkich mniejszościowych języków autochtonicznych¹¹. Języki imigrantów a także dialekty języka urzędowego nie są przy tym uznawane za języki regionalne lub mniejszościowe¹².

W państwach, które przyjęły lub ratyfikowały Kartę, sposób klasyfikowania języków jest zróżnicowany. Na podstawie tego dokumentu wyróżnia się zarówno języki regionalne, języki mniejszości etnicznych, języki mniejszości narodowych, języki mniejszości terytorialnych (mniejszości odwołujących się do związków z państwem narodowym) i nieterytorialnych (nieposiadających swoich państw narodowych), ewentualnie wyróżniania języki o tzw. równym statusie urzędowym lub tzw. drugie języki urzędowe, obowiązujące na określonych obszarach. Podziały i wyróżnianie języków różnych mniejszości zależy zarówno od uwarunkowań historycznych, politycznych, ekonomicznych, jak i tradycji oraz bieżącej sytuacji społecznej w państwach, które ratyfikowały Kartę. Z tych powodów zarówno sam sposób określania języków mniejszości (w tym wyróżniania języków regionalnych), zakres i sposób ochrony tych języków oraz wsparcia udzielanego społecznościom, w których języki te są używane mogą być znacząco odmienne w państwach-stronach Karty.

W prawodawstwie większości państw stosunkowo rzadko stosuje się określenie „język regionalny” w celu klasyfikowania lub podziału chronionych języków. W odnoszących się do Karty aktach prawnych częściej wskazuje się natomiast na podstawie których przepisów Karty (najczęściej Części 2 - *Zobowiązania* lub Części 3 Karty - *Ustalenia praktyczne*) wybrane języki są chronione. Wynika to z faktu, iż Karta

¹⁰ *Raport wyjaśniający do europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych*, Rada Europy, s. 271-273, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d3648>

¹¹ T. Wicherkiewicz, *Języki regionalne w Europie Środkowo-Wschodniej – nowa jakość w polityce językowej, nowy wymiar tożsamości*, w: „Language, Communication, Information/Język, Komunikacja, Informacja”, I. Koutny, P. Nowak (red.), Numer specjalny *Polityka językowa w Europie Środkowo- - Wschodniej*, 6/2011, s. 71–78.

¹² *Udzielmy głosu językom regionalnym i mniejszościowym*, Rada Europy, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c7485>

przewiduje mechanizm umożliwiający ocenę sposobu jej stosowania w państwie-stronie (art. 17 Karty)¹³.

Pojęcie „język regionalny” stosowane jest m.in. w ustawodawstwie: Królestwa Niderlandów, Niemczech, Portugalii. Rząd Królestwa Niderlandów uznaje języki fryzyjski, limburski i dolnosaksoński za języki regionalne. W Niemczech jedynym językiem uznanym za język regionalny jest język dolnoniemiecki. Pozostałe języki chronione na podstawie Karty uznawane są za języki mniejszości, niezależnie od tego, czy władające nimi mniejszości odwołują się do swoich związków z innym państwem (lub terytorium) czy też nie. W Portugalii oficjalnie uznaje tylko jeden język regionalny – język mirandês, którego status opisany został w odrębnej ustawie.

W Hiszpanii i Finlandii nie wyróżniono języków mniejszości narodowych lub języków regionalnych, natomiast wskazano na języki o tzw. równym statusie urzędowym. W Hiszpanii (w której nie wyróżnia się języków mniejszości narodowych lub języków regionalnych) wskazano na 4 języki o tzw. równym statusie urzędowym, przy czym kwestie związane z ich stosowaniem w różnych dziedzinach życia społecznego, gospodarczego czy politycznego regulowane są przez odpowiednie przepisy wydawane przez hiszpańskie wspólnoty autonomiczne. Status równego języka urzędowego ma język Sami w czterech gminach w północnej Finlandii.

W Niderlandach na obszarze prowincji Fryslân język fryzyjski jest drugim językiem urzędowym. W zamorskich prowincjach Niderlandów Bonaire, Saint Eustatius i Saba (wyspy BES) za języki urzędowe oprócz niderlandzkiego uznawane są języki angielski i język papiamentu.

W niektórych państwach nie wyróżnia się języków regionalnych natomiast ochronie na podstawie Karty podlegają języki określane jako „języki mniejszości”. Przykładem takiego państwa są Czechy.

Niektóre państwa niezależnie od ratyfikacji Karty i przyjęcia ustawodawstwa odnoszącego się do jej przepisów, w swoich aktach prawnych wyróżniają też języki mniejszości narodowych. Przykładem jest tu Wielka Brytania.

Niektóre państwa nie ratyfikowały Karty, jednak odwołują się do jej przepisów. We Francji, gdzie Karta została przyjęta ale nie została ratyfikowana, akty prawne

¹³ Udzielmy głosu językom regionalnym i mniejszościowym... op.cit.

odwołujące się do tego dokumentu wydane zostały przez odpowiednie władze prowincji i gmin.

Podczas przygotowania informacji przeanalizowano materiały znajdujące się w bazie Europejskiego Centrum Badań i Dokumentacji Parlamentarnej – ECPRD (*European Centre for Parliamentary Research and Documentation*)¹⁴; raportach i rekomendacjach sporządzanych na podstawie art. 15 ust. 1 Karty¹⁵, a także informacjach i materiałach publikowanych na stronach internetowych rządów i parlamentów wybranych państw oraz inne akty prawne i informacje uzupełniające dostępne na stronach internetowych.

Podstawą doboru przykładów państw było: przynależność krajów do UE lub OECD, podpisanie przez dane państwo Karty, a także uznanie przez nie języków, które ze względu na swoją specyfikę są uznane lub mogłyby być uznane za języki regionalne.

Czechy

W Republice Czeskiej kwestie dotyczące języków mniejszości regulowane są na podstawie Karty. Republika Czeska podpisała Kartę 9 listopada 2000 r. i ratyfikowała ją 15 listopada 2006 r. Karta weszła w życie 1 marca 2007 r. na podstawie uchwały rządowej nr 1574 z dnia 7 grudnia 2005 r. opatrzonej załącznikiem *Deklaracja Republiki Czeskiej w sprawie wypełnienia zobowiązań wynikających z Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*¹⁶. Republika Czeska oświadczyła w Komunikacie, że zgodnie z Kartą za używane na jej terytorium języki mniejszości, do których będzie stosować postanowienia części II Karty uważa języki: słowacki, polski, niemiecki i romski¹⁷. Język polski i słowacki korzystają z ochrony zarówno na mocy części II, jak i wybranych artykułów części III.

¹⁴ Głównie odpowiedzi na zapytania ECPRD: ECPRD Request No. 4019; 3211.

¹⁵ [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#{%2228993157%22:\[7\]}](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#{%2228993157%22:[7]})

¹⁶ <https://vlada.gov.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/evropska-charta-regionalnich-ci-mensinovyh-jazyku-17547/>

¹⁷ Sdělení č. 15/2007 Sb. m. s.; Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání podpisu Evropské charty regionálních či menšinových jazyků
<https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2007-15>

Finlandia

Przepisy Karty w Finlandii weszły w życie dnia 27 lutego 1998 r. Konstytucja Finlandii (731/1999), art. 17 (Prawo do własnego języka i kultury)¹⁸ stanowi, że językami narodowymi Finlandii są fiński i szwedzki. Jako języki chronione na podstawie tak Konstytucji Finlandii jak i Karty, wskazane zostały: język Lapończyków, jako ludności autochtonicznej, a także język Romów i innych grup etnicznych, mających konstytucyjne prawo do utrzymywania i rozwijania własnego języka i kultury. Przepisy dotyczące prawa Lapończyków jako ludności autochtonicznej do używania języka Sami przed właściwymi władzami zostały określone w ustawodawstwie, głównie w *ustawie o języku Sami (1086/2003)*¹⁹ zapewniającej konstytucyjne prawa Lapończyków do utrzymania i rozwoju własnego języka i kultury. Ustawa zawiera przepisy dotyczące prawa Lapończyków do używania własnego języka przed sądami i innymi organami publicznymi, a także obowiązku władz w zakresie egzekwowania i promowania praw językowych Lapończyków. Sami został przy tym uznany za język urzędowy w czterech gminach w północnej Finlandii. W akcie prawnym wydanym z decyzją prezydenta Finlandii 27.11.2009²⁰ w sprawie wprowadzenia w życie Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Języków Mniejszościowych, Finlandia zobowiązała się stosować, *mutatis mutandis*, zasady wymienione w art. 7 ust. 5 Karty do języka romskiego, języka karelskiego oraz innych języków nieterytorialnych w Finlandii, taktując je tym samym jako języki mniejszości nieterytorialnych.

Francja

Karta została podpisana przez Francję w dniu 7 maja 1999 r., ale dotychczas dokument ten nie został ratyfikowany. Zdaniem Rady Europy²¹ Karta miałaby zastosowanie do następujących siedmiu języków regionalnych Francji: baskijski, bretoński, kataloński, korsykański, niderlandzki (zachodnioflamandzki i standardowy niderlandzki), niemiecki (dialekty niemieckiego i standardowego języka niemieckiego, regionalny język Alzacji-Mozeli) i oksytański. Podczas debaty parlamentarnej na temat

¹⁸ https://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2015/05/Finlandia_pol010811.pdf

¹⁹ Sámi Language Act/Saamen kielilaki/ Samisk spráklag, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20031086>

²⁰ <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2009/20090068>

²¹ <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/promoting-ratification-in-france>

ratyfikacji Karty²² przedstawiciel rządu wskazał, że zawarte w niej zasady Karty zostały uznane za sprzeczne z zasadami przyjętymi we francuskiej Konstytucji, jednak Francja, podpisując dokument, zachowała 39 z 98 zaproponowanych zobowiązań, poza minimalną liczbą 35, którą musiały podpisać państwa-strony. Jednocześnie na podstawie art. 75 ust. 1 wprowadzonego 23 lipca 2008 r. ustawą konstytucyjną o modernizacji instytucji V Republiki przyjęto, że "języki regionalne należą do dziedzictwa Francji". Na tej podstawie rząd i władze lokalne podejmują działania mające na celu promowanie i wsparcie języków regionalnych.

W ich wyniku władze centralne, niektóre władze lokalne i regionalne (gminy Alzacji i gminy w departamencie Dolnej Nawarry, będącej administracyjnie częścią departamentu Pyrénées-Atlantiques) podpisały lokalne dokumenty zawierające postanowienia, odnoszące się do Karty²³.

Hiszpania

W Hiszpanii przepisy zawarte w Karcie weszły w życie w Hiszpanii dnia 1 sierpnia 2001 r. W Hiszpanii kwestie dotyczące uznania i ochrony języków spełniających kryteria języków mniejszości i języków regionalnych regulowane są szczegółowo głównie przez ustawodawstwo wspólnot autonomicznych oraz odpowiednie wydziały administracji państwowej w ramach ich kompetencji.

Artykuł 3 hiszpańskiej konstytucji stanowi, że język kastylijski jest hiszpańskim urzędowym językiem państwa. Wszyscy Hiszpanie mają obowiązek go znać i prawo posługiwać się nim. Pozostałe języki hiszpańskie są również uznawane za języki urzędowe w odpowiednich wspólnotach autonomicznych, zgodnie z ich statutami. W Hiszpanii oprócz urzędowego języka hiszpańskiego istnieją 4 języki o równym statusie urzędowym (*languages with equal official status*): język baskijski, kataloński, galicyjski i aranejski. Za odmiany języka katalońskiego uważa się język walencki i balearski.

²² Ratification de la charte européenne des langues régionales ou minoritaires (senat.fr)

²³ Np. Karta regionu Alzacji, departament Dolnej Alzacji i departamentu Górnej Alzacji. Mająca na celu promowanie języka regionalnego na podstawie Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d3654>

Kwestie dotyczące stosowania języków we wszystkich dziedzinach życia publicznego, kulturalnego i informacyjnego oraz wsparcie w będą dysponować niezbędnymi środkami ułatwiającymi ich znajomość. regulują odpowiednie statuty wspólnot autonomicznych.

Niderlandy

Królestwo Niderlandów podpisało Kartę w 1992 r. Dokument ratyfikowano w 1996 roku, zaś przepisy zawarte w Karcie weszły w życie w Holandii dnia 1 marca 1998 r. Jej zapisy dotyczą obecnie języków: fryzyjskiego, limburgskiego, dolnosaksońskiego, romańskiego i jidysz. Języki: limburgski, dolnosaksoński, romański i jidysz są objęte ochroną wyłącznie na podstawie Części II Karty (art. 7), natomiast język fryzyjski objęty jest ochroną w prowincji Fryslân, zarówno na podstawie Części II, jak i Części III (art. 8–14). W tym ostatnim przypadku oznacza to, że na obszarze prowincji Fryslân język fryzyjski jest drugim językiem urzędowym²⁴, co zapisano w *ustawie o używaniu języka fryzyjskiego*²⁵ i *Porozumieniu w sprawie uznania przez Niderlandów języka Limburgii*²⁶.

W zamorskich prowincjach Niderlandów Bonaire, Saint Eustatius i Saba (wyspy BES) za języki urzędowe oprócz niderlandzkiego uznawane są języki angielski i język papiamentu²⁷.

Rząd Królestwa Niderlandów uznaje języki fryzyjski, limburgski i dolnosaksoński za języki regionalne oraz jidysz (jidysz) i sinti-romański jako języki nieterytorialne²⁸.

W celu realizacji postanowień Karty rząd Niderlandów zawarł specjalne porozumienia i umowy z władzami lokalnymi na obszarach, gdzie używa się języka fryzyjskiego, limburgskiego i dolnosaksońskiego, delegując tym samym większość obowiązków związanych z realizacją przepisów Karty na władze prowincji lub gmin. Np. w celu ochrony regionalnego języka dolnosaksońskiego jako języka regionalnego (*Regionale Nedersaksische Taal*), zwarto tzw. *Przymierze Dolnosaksońskie*.

²⁴ Holenderski język migowy (NGT) jest uznawany za język urzędowy
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/erkende-talen/de-nederlandse-gebarentaal-ngt>

²⁵ *Wet gebruik Friese taal*, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0034047/2014-01-01>

²⁶ *Convenant inzake de Nederlandse erkenning van de Limburgse taal*, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2019-64467.html>

²⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/erkende-talen/vraag-en-antwoord/erkende-talen-nederland>

²⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/erkende-talen/erkende-talen-in-nl>

*Porozumienie w sprawie uznania przez Niderlandy regionalnego języka dolnosaksońskiego*²⁹.

Niemcy

W Niemczech na podstawie Karty ratyfikowanej przez Republikę Federalną w 1999 r. za język regionalny (*Regionalsprache*) uznany został język "dolnoniemiecki" (*Niederdeutsch*). Jest to jedyny język uznany za język regionalny i tym samym odmienny od języków mniejszości (*Minderheitensprachen*): łużyckich, fryzyjskich, duńskiego oraz nieterytoryalnych języków jidysz i romani. Jest on chroniony na podstawie art. 7 i art. 8-14 Karty. Język dolnoniemiecki jest używany w ośmiu z szesnastu niemieckich krajów związkowych (landów): w Bremie, Hamburgu, Meklemburgii-Pomorzu Przednim, Dolnej Saksonii i Szlezwiku-Holsztynie, a także w Brandenburgii, Nadrenii Północnej-Westfalii i Saksonii-Anhalt.

Ze względu na podział kompetencji między rządem federalnym a krajami związkowymi, regulacje i działania na rzecz zachowania i promowania języków regionalnych i mniejszościowych w poszczególnych krajach związkowych i ich gminach różnią się. Zgodnie z niemieckim porządkiem prawnym państwo-strona Karty, Republika Federalna Niemiec jest odpowiedzialna na mocy prawa międzynarodowego za realizację wszystkich podjętych zobowiązań, jednak w krajowym podziale kompetencji ochrona i promocja języków regionalnych lub mniejszościowych (określana jako szeroko rozumiana odpowiedzialność za kulturę) leży głównie w gestii krajów związkowych i władz lokalnych. Istniejące przepisy różnią się zatem znacznie w zależności od kraju związkowego, w którym realizowane są przepisy zawarte w Karcie.

Na poziomie federalnym działania na rzecz dolnoniemieckiego języka regionalnego koordynuje ministerstwo odpowiednie ds. spraw wewnętrznych (*Bundesministerium des Innern und Heimat*, w skrócie – BMI).

Pięć krajów związkowych - Brema, Hamburg, Meklemburgia-Pomorze Przednie, Dolna Saksonia i Szlezwik-Holsztyn - objęło język dolnoniemiecki ochroną na podstawie części III Karty, zaś spośród szerokiego spektrum zapisanych w niej środków, każdy

²⁹ CONVENANT INZAKE DE NEDERLANDSE ERKENNING VAN DE REGIONALE NEDERSAKSISCHE TAAL, <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-61f99fb6-c373-4fef-a75b-560a6336b49d/pdf>

z nich stworzył plan działania składający się z co najmniej 35 punktów, które te kraje związkowe zobowiązały się zrealizować.

Trzy inne kraje związkowe, Brandenburgia, Nadrenia Północna-Westfalia i Saksonia-Anhalt, przyjęły ogólne deklaracje w sprawie ochrony języka dolnoniemieckiego, które znajdują się w części II Karty Językowej. Zachowanie języka, literatury i kultury dolnoniemieckiej jest wspierane w szczególności przez Instytut Dolnoniemiecki (*Institut für Niederdeutsche Sprache e.V.*, w skrócie – INS) w Bremie, którego działania są wspierane finansowo przez kilka krajów związkowych i rząd federalny. Obecnie jest to jedyna ponadregionalna organizacja promująca język dolnoniemiecki.

Portugalia

Portugalia oficjalnie uznaje tylko jeden język regionalny – język mirandês (tłumaczony najczęściej na język polski jako język mirandzki), którego status opisany został w ustawie nr 7/99 z 29 stycznia 1999 r. *Oficjalne uznanie praw językowych społeczności Mirandese*³⁰. Na podstawie art. 2 ustawy państwo portugalskie uznało prawo do kultywowania i promowania języka mirandzkiego jako dziedzictwa kulturowego, narzędzia komunikacji i elementu tożsamości społeczności ziemi Miranda. W wyniku uchwalenia ustawy Ministerstwo edukacji przyjęło zarządzenie nr 35/99 z 20 lipca 1999, które dało podstawy prawne do oficjalnego uznania i wsparcia nauczania języka mirandzkiego uczniom szkół podstawowych i średnich oraz działań mających na celu promowanie języka i kultury w gminie Miranda do Douro³¹.

Wielka Brytania

Wielka Brytania podpisała Kartę w dniu 2 marca 2000 r. i ratyfikowała ją w dniu 27 marca 2001 r. Karta weszła w życie w dniu 1 lipca 2001. W momencie składania dokumentu ratyfikacyjnego Wielka Brytania oświadczyła, że za języki regionalne lub języki mniejszości w Wielkiej Brytanii w świetle Karty uznać należy gaelicki szkocki, irlandzki, walijski, szkocki i szkocki z Ulsteru³².

Zaznaczyć przy tym należy, że od 2003 r. na podstawie Karty chronione są języki: gaelicki szkocki (Cz. II i Cz. III Karty), szkocki (Cz. II Karty), irlandzki (Cz. II i

³⁰ <https://files.diariodarepublica.pt/1s/1999/01/024a00/05740574.pdf>

³¹ <https://files.diariodarepublica.pt/1s/1999/07/167b00/44874487.pdf>

³² <https://rm.coe.int/16806dbae1>

Cz. III Karty), szkocki z Ulsteru (Cz. II Karty), Walijski (Cz. II i Cz. III Karty), kornwalijski (Cz. II i Cz. III Karty), język Manx Gaelic używany na Wyspie Man (Cz. II i od 2023 r. Cz. III Karty) ³³. Rząd brytyjski ponadto uznał Kornwalijczyków za obywateli mniejszości narodowych, odwołując się do Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych z 2014 r.³⁴. W ustawodawstwie Wielkiej Brytanii dodatkowo wyróżnia się języki mniejszości narodowych (*national minority*), opierając się (oprócz przesłanek historycznych) m.in. na danych dotyczących liczby osób, które za swój główny język uznają język inny niż angielski, deklarując jednocześnie, jakim językiem posługują się na co dzień.

IV. Podmioty, na które oddziałuje projekt

1. Osoby deklarujące przynależność do śląskiej grupy narodowo-etnicznej, osoby wskazujące jako język używany w kontaktach domowych język śląski³⁵.

Ocena liczebności grupy obywateli zainteresowanych regulacjami projektu opiera się głównie na danych ze Spisu powszechnego 2021. Zawierał on pytania dotyczące przynależności narodowo-etnicznej zadawane zgodnie z koncepcją „subiektywnej narodowości”³⁶. Jednocześnie podobnie jak w spisie z roku 2011 umożliwiono wyrażenie złożonej tożsamości narodowościowo-etnicznej (zadanie dwóch pytań).

Spis z 2021 r. przyniósł następujące wyniki:

– 596 224 osób zadeklarowało śląską identyfikację narodowo-etniczną, przy czym w przypadku 187 372 osób była to jedyna identyfikacja. Deklaracje

³³ <https://rm.coe.int/ukpr6-en/1680ac30bb>

³⁴ <https://rm.coe.int/16800c10cf>

³⁵ Główny Urząd Statystyczny / Spisy Powszechne / NSP 2021 / NSP 2021 - wyniki ostateczne / Warunki mieszkaniowe w Polsce w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021

³⁶ Dokumenty prawa międzynarodowego regulujące ochronę mniejszości wprowadzają jako podstawową zasadą przyjmowanie tzw. opcji subiektywnej, czyli założenie, że przynależność do mniejszości jest sprawą swobodnego, indywidualnego wyboru jednostki.

podwójne złożyło 408 852 i w zdecydowanej większości 385 046 osób, było to wskazywanie identyfikację śląską łącznie z polską;

- **467 145 osób** deklaroowało używania języka śląskiego jako języka kontaktów domowych. Przy czym był on jedynym językiem kontaktów domowych dla 54 957 osób, natomiast większość osób używała więcej niż jednego języka – 412 188 osób (w tym polskiego używało 409 266 osób).

W świetle danych ze spisu osoby deklaruujące autoidentyfikację śląską (najczęściej skojarzoną z polską) stanowią największą mniejszościową grupą narodowościowo-etniczną w Polsce. Jednocześnie należy zauważyć, że wiele badań pokazuje wielowymiarowość poczucia tożsamości na Śląsku oraz podziały tożsamościowe. Naukowcy odnotowują w badaniach pogłębionych bardzo różne konfiguracje śląskich tożsamości, autoidentyfikacji niekiedy trudne „z zewnątrz” do zrozumienia (czy nawet kwestionowane przez przeciwników śląskiej odrębności). Stanowią one złożone kontinuum *od polskich postaw narodowych po niemieckie, często powiązane z odrzuceniem śląskiej odrębności na jakimkolwiek, etnicznym czy narodowym poziomie. Pomiędzy nimi znalazły się deklaracje tożsamości: Polaków-Ślązaków, Ślązaków-Polaków, Ślązaków-obywateli państwa polskiego, Ślązaków (bez dodatkowych dookreśleń) mieszkających na terenie Polski, Ślązaków pochodzenia niemieckiego, Ślązaków-Niemców, Niemców-Ślązaków*³⁷.

Według spisu drugą pod względem liczebności grupą mniejszościową są Kaszubi, których język jest chronionym prawnie językiem regionalnym. Status języka kaszubskiego stanowi istotny punkt odniesienia dla projektodawców. Identyfikację Kaszubską zadeklarowało 179 685 osób, w tym jako jedyną 11 961 osób, natomiast używanie w kontaktach domowych języka kaszubskiego zadeklarowało 89 198 osób.

2. Regionalne, śląskie organizacje społeczne, których działanie będzie istotne dla wdrożenia przepisów ustawy

Organizacje społeczne są w regionie liczne i różnorodne - ich programy, działania, deklaracje przedstawicieli w jakiejś mierze odzwierciedlają złożone

³⁷ Zob. E. Michna, *Ślązacy między polityczną podmiotowością, a poczuciem upodmiotowienia*. Kultura i Społeczeństwo 2018, nr. 2. s. 91.

Widok Ślązacy między polityczną podmiotowością a poczuciem upodmiotowienia (isppan.waw.pl)
<http://czasopisma.isppan.waw.pl/index.php/kis/article/view/1122>

identyfikacje tożsamościowe, doświadczenia, losy i poglądy mieszkańców tego regionu. Część organizacji od lat konsekwentnie dąży do nadania śląskiej gadce (*ślōnskiej gōdce*) statusu języka regionalnego (lub języka mniejszości narodowej), w tej materii współpracują tworząc koalicje. Rada Górnośląska organizacja parasolowa zrzeszająca kilkanaście organizacji³⁸ była inicjatorem w 2014 r. obywatelskiego projektu zmiany ustawy o mniejszościach zakładające wprowadzenie śląskiej mniejszości etnicznej.

Wdrożenie projektu będzie wymagać zaangażowania społeczności śląskiej, w tym jej organizacji. Zyskają one możliwość przedstawiania swoich opinii i stanowisk w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Szczególną rolę we wdrażaniu ustawy np. z punktu widzenia działań na rzecz kodyfikacji języka mają organizacje wyspecjalizowane w problematyce językowej lub widzące w niej istotny element swojej misji. Są to m.in.:

- działające od 2008 r. Stowarzyszenie Pro Loquela Silesiana – Towarzystwo Kultuwowania i Promowania Śląskiej Mowy³⁹. Pod koniec 2023 r. powstała przy nim *Rada Ślōnskigo Jynzyka*, do której zadań należy ustalanie zasad pisowni języka śląskiego, współdziałanie z organami administracji rządowej, w szczególności z ministrem właściwym do spraw nauki i szkolnictwa wyższego, ministrem właściwym do spraw edukacji, ministrem właściwym do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, w sprawach oceny warunków rozwoju języka śląskiego i badań nad nim⁴⁰.

- utworzona w 2015 r. Demokratyczna Unia Regionalistów Śląskich, która za swoją misję uznaje wspieranie w edukacji i rozwoju młodego pokolenia Ślązaków i która zapowiadała utworzenie Zespół i Do Nauki Języka Śląskiego w Szkołach, by

³⁸Są to: Ruch Autonomii Śląska, Związek Górnośląski, Stowarzyszenie Osób Narodowości Śląskiej, Fundacja Silesia, Towarzystwo Kultuwowania i Promowania Śląskiej Mowy "Pro Loquela Silesiana", Towarzystwo Pielęgowania Śląskiej Mowy "DANGA", Niemiecka Wspólnota "Pojednanie i Przyszłość", Związek Ślązaków, stowarzyszenie Ślōnsko Ferajna, Przymierze Śląskie, Związek Górnośląski Koło Suszec, Stowarzyszenie na Rzecz Edukacji Regionalnej "Silesia Schola", Initiative fur Autonomie Schlesiens oraz stowarzyszenie Pomocna Dłoń - Krystyn i Sympatyków.

Za: *Rada Górnośląska wznowiła działalność*, PORTALSAMORZĄDOWY.PL

³⁹ T. Kamusella: *Dziesiynciolecie* 8 kwietnia 2018, Portal Wachtycz, <https://wachtycz.eu/dr-hab-tomasz-kamusella-dziesiynciolecie/>

⁴⁰ <https://radaslonskigojynzyka.org/>

<https://www.slazag.pl/zostala-powolana-rada-slonskigo-jynzyka>

podnosić kompetencje nauczycieli i tworzenie w przyszłości podręczniki do różnych kategorii wiekowych, o różnych stopniach trudności⁴¹.

3. Szkoły wyższe i inne instytucje naukowe, które powinny brać udział w pracach na rzecz kodyfikacji języka śląskiego, a także zapewniać kształcenie i doskonalenie nauczycieli języka śląskiego (kierunku etnofilologicznego), wspierające prace nad metodyką nauczania języka regionalnego.

4. Instytucje rządowej administracji publicznej działające na rzecz ochrony i praw mniejszości:

- **Minister właściwy do spraw mniejszości narodowych i etnicznych**, realizujący różne zadania państwa w zakresie wspierania mniejszości narodowych i etnicznych określone w art. 18 ustawy o mniejszościach (dysponent części 43 budżetu państwa),

- **Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania** odpowiedzialny za przygotowanie podstawy programowej, dopuszczanie (i ewentualne dofinansowanie wydawania) podręczników i pomocy naukowych dla mniejszości oraz coroczne wydawanie rozporządzenia dotyczącego podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego.

Instytucje podległe ministrowi: Kuratoria oświaty akredytujące placówki doskonalenia nauczycieli. Centralna Komisja Egzaminacyjna i Okręgowe Komisje Egzaminacyjne.

- **Minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego** odpowiedzialny za wspieranie instytucji kultury, muzeów, ochronę miejsc pamięci, w tym istotnych dla mniejszości.

- **Wojewodowie mający m.in.** koordynować na obszarze województwa działania organów administracji rządowej, realizujących zadania na rzecz mniejszości; obejmowanie działań na rzecz respektowania praw mniejszości i przeciwdziałanie naruszaniu tych praw i dyskryminacji osób należących do mniejszości; podejmowanie działań na rzecz rozwiązywania problemów mniejszości.

⁴¹ Demokratyczna Unia Regionalistów śląskich Reprezentant Śląska i Śląskiej społeczności https://www.dursmlodzi.org.pl/?page_id=152

5. Jednostki samorządu terytorialnego, które będą mieć nowe zadania w szczególności:

- jednostki samorządu terytorialnego prowadzące przedszkola i szkoły, w których będzie prowadzona nauka języka śląskiego, a także prowadzące instytucje wsparcia nauczycieli,
- jednostki samorządu terytorialnego, w których pojawią się inicjatywy wprowadzenia języka śląskiego jako pomocniczego oraz tablic z nazwami także w języku regionalnym.

6. Instytucje doskonalenia zawodowego nauczycieli, zarówno samorządowe jednostki doskonalenia nauczycieli (w kontekście nauczani kaszubskiego istotną rolę pełni Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku), jak i komercyjne instytucje mające akredytację Kuratorium Oświaty.

7. Podmioty komercyjne takie jak wydawnictwa specjalizujące się w wydawaniu książek w języku śląskim, portale, i zyskujące możliwość dofinansowania.

V. Informacje na temat zakresu, czasu trwania i podsumowanie wyników konsultacji

Projektodawca nie przeprowadził konsultacji.

W dokumentach załączonych do projektu wskazano natomiast, że „[k]onsultacje społeczne dotyczące uznania śląskiego za język regionalny od lat toczą się podczas debat, spotkań, marszy. Największe konsultacje społeczne to kolejne wyniki Spisu Powszechnego. Dane ze spisu powszechnego z 2021 roku są jasne: narodowość śląską zadeklarowało 585,7 tys., osób (przy czym 231,8 tys. osób wskazało identyfikację śląską jako pierwszą, a 353,9 tys. osób jako drugą). 457,9 tys. osób wskazało, że używa mowy śląskiej jako języka domowego, przy czym 53,3 tys. osób twierdzi, że używa w domu wyłącznie tego języka”.

VI. Wpływ na sektor finansów publicznych

Koszty wdrożenia regulacji określone w uzasadnieniu projektu dotyczą finansowania nauki języka w szkołach. Przewidziano, że w 2024 r. na przygotowanie

nauczania języka śląskiego (są to środki na przeznaczone na przygotowanie podstawy programowej i podręczników) przeznaczone zostanie 2 mln zł⁴². Zakłada się, że w nauczanie szkolne rozpocznie się od roku szkolnego 2025/2026. Koszty w roku 2025 mają wynieść 30 mln zł, natomiast od roku 2026 roku (2026/2027) planowane roczne koszty to 300 mln zł.

W uzasadnieniu projektu nie podano podstaw powyższego wyliczenia. Szacunek kosztów wymaga przyjęcia założeń dotyczących np. liczby uczniów i pewnych uwarunkowań dotyczących kształcenia (liczebność klas grup), stopnia awansu zawodowego prowadzących nauczanie nauczycieli. System finansowania jest dość złożony - środki budżetu państwa są przekazywane jednostkom samorządu terytorialnego w ramach tzw. części oświatowej subwencji ogólnej. Dzieli się je między samorządy według zasad określanych corocznie w rozporządzeniu ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania z uwzględnieniem określonym prawnie warunków kształcenia⁴³. Rozporządzenie o podziale subwencji uzależnia wysokość części oświatowej subwencji ogólnej dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego od:

- liczby uczniów przeliczeniowych ustalonej w wyniku zastosowania zróżnicowanych wag dla wybranych kategorii uczniów (kilka wag odnosi się do uczniów korzystających z nauki języka regionalnego - w podziale subwencji na rok 2021 wagi: P24, P25, P26, P27) i określonych typów i rodzajów szkół oraz wskaźnika korygującego Di, uwzględniającego stopnie awansu zawodowego nauczycieli;
- wysokości finansowego standardu A (kwota części oświatowej subwencji ogólnej dzielona algorytmem przypadająca na jednego ucznia przeliczeniowego).

Koszty regulacji będą w istotnej mierze zależą od liczby uczniów objętych nauką języka mniejszości, która odbywa się na pisemny wniosek rodziców. W momencie złożenia wniosku przez rodziców nauka języka regionalnego zaliczona

⁴² W ustawie budżetowej na 2024 (Dz.U. poz. 122) środki te uwzględnione już zostały w rezerwie celowej nr 49 p.n. *Utrzymanie rezultatów niektórych projektów zrealizowanych przy udziale środków z UE, w tym systemy informatyczne, a także środki na wsparcie potencjału realizacji zadań publicznych oraz 2.000 tys. zł na nauczanie języka śląskiego* (całość rezerwy 49 – całość 820 616 tys. zł).

⁴³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym

jest do obowiązkowych zajęć edukacyjnych ucznia, natomiast nauka własnej historii i kultury - do jego dodatkowych zajęć edukacyjnych. Co do zasady nauczanie języka regionalnego może być prowadzone w przedszkolu, w szkole podstawowej i wszystkich typach szkół ponadpodstawowych (i ponadgimnazjalnych) w jednej z 3 form: jako dodatkowa nauka języka regionalnego (kaszubskiego), jako nauczanie prowadzone w dwóch językach (polskim i kaszubskim), jako nauczanie prowadzone w języku regionalnym (kaszubskim). Forma nauki jest warunkowana środkami finansowym i jej wybór leży w gestii jednostki samorządu a także rodziców. W praktyce są to najczęściej dodatkowe lekcje w wymiarze 3 tygodniowo.

Określenie kosztów regulacji jest obecnie niemożliwe ponieważ będą one zależały od zaangażowania społeczności śląskiej, decyzji rodziców oraz sprawności przygotowania procesu przygotowania nauczycieli i szkół do realizacji zadań. Przyjmując za punkt odniesienia kształcenie języka kaszubskiego można zwrócić uwagę na to, że liczba uczniów korzystających z nauki kaszubskiego systematycznie rosła (z pewnym niewielkim wahnięciem w czasie pandemii) – w 2010/11 roku było ich w szkołach podstawowych 8 945 i 187 w ponadpodstawowych, natomiast w roku szkolnym 2022/23 w szkołach podstawowych uczyło się kaszubskiego 19 424 uczniów natomiast w ponadpodstawowych 1 178 uczniów. Następowало to w warunkach niżej demograficznego, co tym bardziej świadczy o rosnącym zainteresowaniu nauką w społecznościach lokalnych. **W roku szkolnym 2022/2023 liczba uczniów korzystających z nauki kaszubskiego wyniosła w sumie 20 607, a w 2023/24 już 22 tys. Kwota subwencji oświatowej naliczona przy podziale subwencji w 2023 roku na mniejszość posługującą się językiem regionalnym wyniosła 184,2 mln zł.**⁴⁴. Jeśli przyjmiemy założenie, że liczba uczniów języka śląskiego będzie pozostawała w takiej samej proporcji do liczby osób zgłaszających w ramach spisu powszechnego 2021 śląską tożsamość narodowo etniczną, jak liczba uczących się kaszubskiego uczniów z roku szkolnego w roku szkolnym 2022/23 ma się do liczby deklaracji przynależności do kaszubskiej grupy narodowo-etnicznej w Spisie powszechnym 2021 (1:8,7) to uczniów mogłoby być nawet 69 tysięcy, czyli niemal

⁴⁴ Informacja za pismem MEiN do RPO.

Odpowiedz_MEiN_jez_niemiecki_nauczanie_ponowne_27.07.2023.pdf (brpo.gov.pl)

trzykrotnie więcej niż uczących się kaszubskiego. Jak wspomniano liczbę uczniów trudno przewidzieć, a zaproponowany szacunek wyznacza raczej pewną możliwą i zapewne dalszą perspektywę.

Wdrożenie projektowanej ustawy wiąże się z koniecznością przygotowania podręczników i pomocy naukowych dla wszystkich etapów kształcenia. Szkoła/nauczyciel nie ma obowiązku korzystania z podręczników, jednak te których używa muszą być dopuszczone do użytku szkolnego w ramach określonej procedury. Koszty zakupu podręczników ponoszą rodzice. Wydawanie podręczników szkolnych i książek pomocniczych do nauki języka regionalnego może być dofinansowane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, zgodnie z art. 68 ustawy z dnia 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 2029 z późn. zm.).

Drugą, istotną z punktu widzenia wdrożenia przepisów ustawy, grupą kosztów budżetu państwa to wydatki na zadania związane z ochroną, zachowaniem i rozwojem **tożsamości kulturowej mniejszości narodowych** oraz **zachowaniem i rozwojem języka regionalnego** (art. 18 ustawy o mniejszościach) przewidziane w części z cz. 43 budżetu. Największa ich część jest zawarta w dziale 921 - *Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego*. Środki są rozdysponowywane, po rozpatrzeniu stosownych wniosków⁴⁵ w formie:

- **dotacje celowych przekazywanych organizacjom mniejszości m.in. na działalność kulturalną, organizowanie imprez**, wydawanie książek, czasopism w językach mniejszości, w języku regionalnym lub w języku polskim, wspieranie programów telewizyjnych i audycji radiowych realizowanych przez mniejszości lub realizowanych w języku regionalnym, ochronę miejsc związanych z kulturą mniejszości lub z językiem regionalnym, prowadzenie bibliotek oraz dokumentacji życia kulturalnego i artystycznego mniejszości lub bibliotek oraz dokumentacji dotyczących języka regionalnego,
- **dotacje podmiotowe dla organizacji mniejszości** oraz instytucji mających istotne znaczenie dla podtrzymywania i rozwoju kultury mniejszości.

⁴⁵ Zasady postępowania przy udzielaniu dotacji - Mniejszości Narodowe i Etniczne - Portal Gov.pl (www.gov.pl)

Jeśli chodzi o dotacje to choć są one rozdysponowywane co roku, to ukształtowała się pewna praktyka (dla przykładu w przypadku Kaszubów, głównymi odbiorcami wsparcia są Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, utworzony przez Zrzeszenie Instytut Kaszubski, a także stowarzyszenie Kaszëbskô Jednota).

Koszty ponoszone w związku z wprowadzeniem i używaniem na obszarze gminy języka pomocniczego oraz koszty związane z wprowadzeniem dodatkowych nazw w języku regionalnym ponosi budżet gminy, która w tej materii jest zobowiązana do przeprowadzenia konsultacji społecznych.

Natomiast koszty związane z wymianą tablic informacyjnych, wynikające z ustalenia dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości, ponosi budżet państwa. Skala tych kosztów będzie wynikać z aktywności i decyzji społeczności lokalnych, w tych jednostkach, które spełniają ustawowy wymóg, by 20% mieszkańców zadeklarowało przynależność do mniejszości. Nie dysponujemy listą (liczbą) jednostek spełniających warunek. Według informacji na śląskich portalach takich miejscowości jest kilkadziesiąt i należą do nich większe miasta⁴⁶. Trudno przewidzieć jaka będzie skala i co za tym idzie koszty ewentualnego uruchomienia procedur związanych z wprowadzaniem języka pomocniczego (istnieje wymóg konsultacji) oraz dwujęzycznych nazw. Tym bardziej trudno przewidywać, w ilu jednostkach dojdzie do wprowadzenia podwójnego nazewnictwa.

Koszty projektowanych rozwiązań trudno precyzyjnie wyliczyć także dlatego, że w dużej mierze będą zależęły od zaangażowania społeczności śląskiej. Niemniej **należy uznać, że szacunki przedstawione w uzasadnieniu są – szczególnie w dłuższej perspektywie zaniżone**. Części kosztów – tych związanych z dotacjami dla organizacji realizujących zdania nie brano pod uwagę. Trudno jest ustalić, jak powinny wzrosnąć wydatki cz. 43 budżetu państwa⁴⁷ w związku ze znacznym zwiększeniem grupy wspieranych instytucji. Jeśli wzrost nie będzie

⁴⁶ Miasta według udziału identyfikacji śląskiej w ogóle mieszkańców: **Orzesze** - 34,25% **Imielin** - 32,44% **Łaziska Górne** - 31,90% **Ruda Śląska** - 29,97%, **Mikołów** - 29,41%, **Miasteczko Śląskie** - 27,76%, **Radzionków** - 26,89%, **Piekary Śląskie** - 26,66%, **Świętochłowice** - 25,51%, **Chorzów** - 25,47%, **Tarnowskie Góry** - 21,94%, **Siemianowice Śląskie** - 21,66%.

Za: *Gdzie jest najwięcej Ślązaków w gminach i miastach woj. śląskiego?*

<https://www.slazag.pl/gdzie-jest-najwiecej-slazakow-sa-ostateczne-wyniki-spisu-powszechnego-2021-z-podzialem-na-gminy>

⁴⁷ W dziale 921 cz. 43 w 2022 wydatki wykonano w kwocie 17 957 tys. zł, a na rok 2024 zaplanowano je w kwocie 18 309 tys. zł.

adekwatny w systemie wsparcia mniejszości może wśród beneficjentów dotacji funkcjonować poczucie „gry o sumie zerowej”. Tak istotna zmiana uwarunkowań działania systemu wsparcia mniejszości może też prowadzić do jego modyfikacji.

VII. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym funkcjonowanie przedsiębiorców oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe

Wpływ regulacji na gospodarkę będzie dotyczyć głównie rynku usług wydawniczych i edukacyjnych, rynku dóbr kultury muzeów. Stymulowany może być rozwój podmiotów gospodarczych, które wydają publikacje śląskojęzyczne. Należy do nich Pro Loquela Silesiana oraz Ślōnsko Nacyjno Őficyno - lista śląskojęzycznych piśmiennictw i publikacji rośnie⁴⁸. Organizacje i aktywiści szeroko rozumianego regionalnego ruchu śląskiego prowadzą Portale internetowe⁴⁹, które będą się rozwijać. Dodajmy, że potencjał języka regionalnego jest już wykorzystywany na Górnym Śląsku w działaniach marketingowych, w kampaniach reklamowych znanych marek Coca Cola, Tchibo czy Samsung⁵⁰, który w swoich produktach, wprowadził funkcję językową Ślōnskō gödka do smartofnów⁵¹.

VIII. Zmiana obciążeń regulacyjnych (w tym obowiązków informacyjnych) wynikających z projektu

Projektowana regulacja będzie oddziaływać m.in. na organy władzy publicznej, m.in. poprzez obowiązek podejmowania odpowiednich środków w celu wspierania działalności zmierzającej do zachowania i rozwoju języka śląskiego (art. 1 pkt 5 projektu, projektowany art. 20 ust. 2 u.m.n.); środkami tymi mogą być w szczególności dotacje celowe lub podmiotowe z części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych (projektowany art. 20 ust. 2 u.m.n. w zw. z art. 18 ust. 2, 3, 3a i 5 u.m.n.).

⁴⁸ Przykładowa lista wydawnictw w standardzie ortografii z lat 2010 – 2022 liczy kilkadziesiąt publikacji. <https://peakd.com/hive-134382/@jocieprosza/a-list-that-wikipedia-finds-insignificant-now-gets-carved-into-hive-blockchain>

⁴⁹ <https://www.slazag.pl/> <https://tuudi.net> <https://wachturz.eu>.

⁵⁰ <https://dziennikmetropolii.pl/kategoria/slask/slasko-godka-w-kampaniach-reklamowych-allegro-wie-jak-przemowic-do-ludzi-ni-kisz-owiec/>

⁵¹ <https://mobirank.pl/2015/03/27/jezyk-slaski-na-smartfonach-samsunga/>

Wejście w życie przedmiotowych regulacji spowoduje zatem zmianę obciążeń regulacyjnych w powyższym zakresie.

IX. Wpływ na rynek pracy

Regulacja może sprzyjać rozwojowi zarówno publicznych jak i komercyjnych usług edukacyjnych, działalności wydawniczej, kulturalnej. Wpływ na rynek pracy będzie dotyczyć głównie sfery oświaty i zawodu nauczyciela.

X. Wpływ na pozostałe obszary

Skutki społeczne projektowanych regulacji

Zgodnie z intencją projektodawców uznanie prawne języka śląskiego może przyczynić się do:

- wzrostu prestiżu języka, a co za tym idzie zatrzymania procesu jego zanikania, także w praktyce codziennej mowy młodych pokoleń⁵² oraz stymulacji jego rozwoju związanej z wkroczeniem w sferę kultury - literatury, spektakli teatralnych, działalności muzealniczej;
- konsolidacji znacznej grupy środowiska śląskiego, wzmacniania więzi, zachowania przekazu międzypokoleniowego, co prowadzi do wzrostu kapitału społecznego i siły wspólnoty i regionu.

Jednocześnie regulacja może przyczynić się do lepszego rozumienia Śląska także przez mieszkańców innych regionów Polski. Uznanie języka skojarzone z działaniami w sferze kultury⁵³ poruszającymi problematykę i doświadczenie śląskie może przyczynić się do jego docenienia. Przy całej odrębności i specyfice śląskiego losu i tożsamości, które są związane z dziedzictwem i doświadczeniem wielokulturowości pogranicza, historią zmian granic i przynależności państwowej,

⁵² Kiedy umrze ślōnsko gōdka, Wybór myśli o języku śląskim i w języku śląskim, pod redakcją Marcina Musiała i Moniki Rosy.
<http://www.jezykslaski.eu/Kiedy%20umrze%20%C5%9BI%C5%8Dnsko%20g%C5%8Fdka%20-%20Marcin%20Musia%C5%82,%20Monika%20Rosa.pdf>

⁵³ Dobrym przykładem znaczącego działania jest książka: Z. Rokita, *Kajś Opowieść o Górnym Śląsku* – Wydawnictwo Czarne 2020.

Na Śląsku toczy się rozmowa i tym jak w sztuce wyrażać Śląsk. *Polska musi pokochać Śląsk*. Z Robertem Talarczykiem, dyrektorem Teatru Śląskiego im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach, rozmawia Marek Trojan. 18.07.2019: *Nowy Napis Co Tydzień* #006.

relacji ludności z władzami, ciężkiej pracy, jego poznanie ma także wymiar uniwersalny.

Potencjalne problemy i wyzwania oraz niezamierzone skutki regulacji

Doświadczenie związane z kształceniem w zakresie języka regionalnego, a także w pewnym stopniu języków mniejszości pokazuje na ewentualne problemy związane z formalnym wprowadzaniem nauki języka śląskiego do szkół, są to m.in:

- niekiedy negatywny stosunek części dzieci na nauki, którą traktują jako dodatkowe obciążenie, co skutkuje zniechęceniem i brakiem ciągłości nauczania,
- nieodpowiednie przygotowanie części nauczycieli, którzy sami nie zawsze płynnie władają językiem (są to dla nich w szkole ich dodatkowe godziny), nie mają pasji dla tego języka i chęci ukazania go jako istotny element kaszubskiej tożsamości⁵⁴.

Mimo wieloletniej już praktyki nauczania języków mniejszości i języka regionalnego długo nie stworzono metodyki nauczania. Dotyczy to kaszubskiego - na problem ten wskazywano w specjalistycznych publikacjach⁵⁵. Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymywał sygnały o trudnościach w nauczaniu języków mniejszości narodowych i etnicznych, a także historii, geografii i kultury mniejszości wynikających przede wszystkim z ograniczonego dostępu do podręczników i materiałów edukacyjnych przeznaczonych dla tej grupy uczniów realizujących nową podstawę programową⁵⁶. Także Najwyższa Izba Kontroli (NIK)⁵⁷ zauważała problemy z dostępem do wsparcia metodycznego w zakresie nauczania przedmiotów niektórych

⁵⁴ N. Dołowy-Rybińska, „Nikt za nas tego nie zrobi”. Praktyki językowe i kulturowe młodych aktywistów mniejszości językowych Europy. *Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2017, s. 103-104,*

<https://monografie.fnp.org.pl/monografie/images/Files/1N80LvUyEiKWpToIF4tAenRZHJBmfGxl.pdf>

⁵⁵ A. Kożykowska, Komentarz do podstawy programowej języka regionalnego - języka kaszubskiego, w *Edukacja kaszubska*, R. Mistrz (red.), Seria Cenne Praktyki, Tom VIII Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, Gdańsk 2018 https://www.pcen.gda.pl/files/userfiles/wp-content/uploads/2019/01/CENne_Edukacja_kaszubska_on_Line.pdf

⁵⁶ RPO w sprawie szkół, uczniów, rodziców i nauczycieli

Przykłady spraw z kadencji 2015-2019 [Wystąpienie do Ministra Edukacji Narodowej ws. edukacji uczniów należących do mniejszości narodowych](#) 2016.02.11

⁵⁷ Informacja o wynikach kontroli *Działalności organów administracji publicznej dotycząca podtrzymywanie tożsamości kulturowej i językowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2021. <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/tozsamosc-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych.html>

mniejszości oraz brak zatwierdzonych podręczników dla wszystkich etapów kształcenia⁵⁸.

Materia historii i kultury śląskiej jest dla zachowania tożsamości zbiorowości fundamentalna. Jednocześnie jest złożona, trudna, obciążona emocjami⁵⁹, pamięcią różnych doświadczeń (rodzinnych, zbiorowych, funkcjonującymi mitami, a także przemilczeniami). Zróżnicowane podejścia funkcjonują w ramach środowiska śląskiego, jak i w odniesieniu do punktu widzenia i doświadczenia polskiej większości. Przedstawianie jej na użytek szkolny w podręcznikach i innych pomocach naukowych może otwierać pole nieporozumień (jeśli nie sporów), dlatego będzie wymagało wyważenia, konsultacji i współpracy.

Istotny kontekst tej pracy to cele tych organizacji i środowisk, które dążą do uznania narodowości śląskiej, czy/i autonomii regionu. Uznanie języka stanowi dla nich czasem pierwszy etap w procesie zmian zmierzających do uznania śląskiej mniejszości narodowej, czyli narodu śląskiego oraz zapewnienia mu jak największego zakresu samostanowienia. Programy i dążenia części śląskich regionalistów – wśród których, dzięki aktywności i wyrazistości, szczególne eksponowane miejsce zajmuje *Ruch Autonomii Śląska*⁶⁰ - wprowadzają dyskusję o charakterze ustrojowym, dotyczącą samorządności, centralizacji/decentralizacji. Budzi to sprzeciw i obawy, co obrazuje m.in. uzasadnienie rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego w sprawie dotyczącej rejestracji stowarzyszenia p.n. Stowarzyszenie Osób Narodowości Śląskiej. Sąd

⁵⁸ NIK odnotował, że w sytuacji braku zatwierdzonych podręczników do zajęć z historii i kultury Kaszub (głównym ich wydawcą jest Zrzeszenia Kaszubsko – Pomorskiego) uczniowie korzystali przede wszystkim z Internetowego Podręcznika Historii Kaszubów dostępnego w wersji elektronicznej na stronie Kaszëbsczi Jednotë, który nie miał wymaganego zatwierdzenia.

⁵⁹ Świadectwem może być funkcjonowanie pojęcia „Śląska krzywda”. Według definicji M.G. Gerlicha oznacza ono zawarty w pamięci zbiorowej [...] zespół wyobrażeń, przekonań, ocen opinii, a nawet przesądów, a także związanych z nimi doświadczeń, w tym osobistych, który wyraźnie wskazuje, iż lokalna zbiorowość regionalna była i jest ustawicznie spychana na pozycje społecznie peryferyjne; jest oszukiwana, manipulowana, wykorzystywana, a przestrzeń jej zamieszkania jest poddawana — jak się to niekiedy określa — «kolonialnej» eksploatacji.

Przetoczenie za E. Michna, *Ślązacy między Op* cit. Autorka odnotowuje, że może ono odnosić się także do współczesnych problemów z uznaniem odrębności języka i grupy.

⁶⁰ N. Slenzok, *Śląski nacjonalizm? Myśl polityczna Ruchu Autonomii Śląska*, Uniwersytet Śląski. <https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/10881>,
Uniwersyte
7/PDF/014_Slenzok_N_Slaski_nacjonalizm.pdf

M. Narbutt, *Zegarek z napędem autonomicznym*, 24.05.2008 <https://www.rp.pl/plus-minus/art16209011-zegarek-z-napedem-autonomicznym>

Ruch Autonomii Śląska zarzuca MEiN, że nie odróżnia autonomii od separatyzmu, 17.02.2021 <https://www.wnp.pl/parlamentarny/wydarzenia/ruch-autonomii-slaska-zarzuca-mein-ze-nie-odroznia-autonomii-od-separatyzmu,125556.html>

Najwyższy stwierdził, że dążenie do uzyskania autonomii i poczucia pełnego władztwa osób „narodowości śląskiej” na terenie Śląska należy ocenić jako dążenie do osłabienia jedności oraz integralności państwa polskiego, co jest sprzeczne z zasadą wynikającą z art. 3 Konstytucji RP⁶¹. Tego typu obawy sprawiają, że systemowe wsparcie państwa dla organizacji mniejszości dążących do ustrojowych zmian może być kontestowane zarówno przez część opinii publicznej, jak i polityków. Spór tego typu może toczyć się także na szczeblu lokalnym.

Przeгляд literatury politologicznej pokazuje, że na Górnym Śląsku mamy do czynienia z wyjątkowymi, odrębnymi zjawiskami politycznymi, do których należy np. polityzacja etniczności grupy mniejszościowej i silne proeuropejskie nastawienie organizacji regionalistycznych⁶². Jednocześnie, obecnie - głównie na skutek regulacji międzynarodowych, przyjmuje się, że język regionalny to nie tyle pojęcie językoznawcze, co przede wszystkim formalno-prawne. Podejmowanie decyzji o formalnym uznaniu języka regionalnego nie opiera się już na analizie językoznawców. Decyzja ma z założenia charakter decyzji politycznej i dotyczy uznania autoidentyfikacji i odrębności licznej grupy obywateli, realizacji ich jednostkowych praw.

Společne skutki wdrożenia projektowanych przepisów będą zależeć od wielu czynników. Należy do nich osiągnięcie odpowiedniego stopnia kodyfikacji języka śląskiego, przygotowania - także metodycznego - odpowiedniej liczby nauczycieli, przygotowania i zatwierdzenia podręczników z zakresu nauki języka i historii i kultury. Są to w pewnej mierze działania długofalowe i wymagające współpracy administracji publicznej, organizacji społeczności śląskiej, a także środowiska naukowego.

XI. Planowane wykonanie przepisów aktu prawnego

Zgodnie z art. 10 projektu proponowana ustawa ma wejść w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

⁶¹ <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia2/iii%20sk%2010-13-1.pdf>

⁶² A. Muś, *Górny Śląsk jako problem politologiczny. Próba syntezy*, Atheneum Polskie Studia Politologiczne. Vol. 73(1)/2022, s 192–224.

Górny Śląsk jako problem politologiczny. Próba syntezy - Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne - Volume 73 (2022) - CEJSH - Yadda (icm.edu.pl)

XII. W jaki sposób i kiedy nastąpi ewaluacja projektu oraz jakie mierniki zostaną zastosowane?

Zarówno projekt jak i jego uzasadnienie nie wskazują na planowaną ewaluację projektu.

XIII. Załączniki (istotne dokumenty źródłowe, badania, analizy itp.)

Poza listą posłów klubu parlamentarnego popierających projekt ustawy, do projektu dołączono dokument zatytułowany „OCENA SKUTKÓW REGULACJI”.

Autorzy:

Agnieszka Tomaszewska

ekspert ds. legislacji

w Biurze Analiz Sejmowych (pkt I, II, V, VIII, XI, XII, XIII)

Justyna Osiecka- Chojnacka

Specjalista do spraw społecznych

w Biurze Analiz Sejmowych (pkt IV, VI, VII, IX, X)

Marta Karkowska

Specjalista do spraw społecznych

w Biurze Analiz Sejmowych (pkt III)

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Analiz Sejmowych

Adam Dudzic

*Deskryptory bazy REX: ocena skutków regulacji, handel, obrót towarowy, rolnictwo, projekt ustawy.
Weryfikacja: Beata Bińkowska (pkt I, II, V, VIII, XI, XII, XIII), Zofia Szpringer (pkt III, IV, VI, VII, IX, X).*

Minister do spraw Społeczeństwa Obywatelskiego

 KOMITET
DO SPRAW
POŻYTKU
PUBLICZNEGO

Przewodnicząca Komitetu do spraw Pożytku Publicznego
Agnieszka Buczyńska

DOB.WPL.0640.2.2024
Warszawa, \$data podpisu r.

Pan

Dariusz Salamończyk
Zastępca Szefa Kancelarii Sejmu

SEKRETARIAT Z-CY SZEFA KJ
L.dz. DS. 1804. 17. 2024
Data wpływu 13. 02. 2024

Szanowny Panie Ministrze,

w odpowiedzi na pismo z dnia 1 lutego br. nr SPS-WP.020.52.5.2024, kierujące do zaopiniowania poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw (Klub Parlamentarny: Koalicja Obywatelska), działając na podstawie art. 34b ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2023 r. poz. 571) informuję, że nie zgłaszam uwag do przedłożonego projektu.

Zważywszy, że za wyjątkiem art. 6 przedmiotowego projektu, który zawiera jedynie przepis dostosowujący brzmienie art. 4 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2023 r. poz. 571) nie modyfikuje się innych przepisów, poselski projekt ustawy znajduje się poza zakresem opiniowania Komitetu do spraw Pożytku Publicznego.

Z wyrazami szacunku

Agnieszka Buczyńska
/dokument podpisany elektronicznie/

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU
L.dz. SPS-UP. 020.52.8. 2024
Data wpływu 13. 02. 2024

SĄD NAJWYŻSZY

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego

Warszawa, 7 lutego 2024 r.

BSA II.022.3.2024

SEKRETARIAT SZEFA K3

L.dz. DS. 1804, 20. 2024

Data wpływu 13. 02. 2024

Szanowny Pan
Dariusz Salamończyk
Zastępca Szefa Kancelarii Sejmu

Szanowny Panie Ministrze,

w odpowiedzi na pismo z dnia 1 lutego 2024 r., znak SPS-WP.020.52.5.2024, mając na uwadze treść art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jednolity: Dz.U. z 2023 r. poz. 1093), w świetle którego Sąd Najwyższy może opiniować projekty tylko takich ustaw i innych aktów normatywnych, na podstawie których orzekają i funkcjonują sądy, a także innych projektów ustaw w zakresie, w jakim mają one wpływ na sprawy należące do właściwości Sądu Najwyższego, uprzejmie informuję, że **poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw** nie podlega opiniowaniu.

Z poważaniem,

dr hab. Małgorzata Manowska
/podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym/

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L. dz. SPS-WP.020.52.9.2024

Data wpływu 13. 02. 2024 r.

Warszawa, dnia 29 lutego 2024 r.

Posłanka na Sejm RP

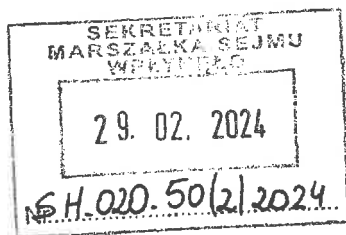
Monika Rosa

Reprezentantka wnioskodawców

poselskiego projektu ustawy

o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych

oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw

Szanowna Pani

Monika Wielichowska

Wicemarszałek Sejmu

Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowna Pani Marszałek!

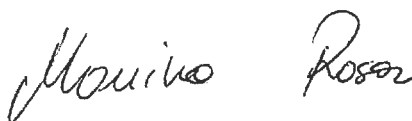
W odpowiedzi na pismo nr SPS-WP.020.52.11.2024 z dnia 23 lutego 2024 r. w sprawie uzupełnienia uzasadnienia do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw, zgodnie z wymogami określonymi w art. 34 ust. 2 pkt 6 oraz art. 34 ust. 2b Regulaminu Sejmu, jako reprezentantka wnioskodawców przekazuję w załączeniu uzupełnienie uzasadnienia do poselskiego projektu ustawy.

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L.dz. SPS-WP. 020.52.11.2024

Data wpływu 29.02.2024

Z poważaniem

Załącznik – uzupełnienie uzasadnienia do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw.

Uzupełnienie do uzasadnienia
do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach
narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym
oraz niektórych innych ustaw

„Założenia projektu aktu wykonawczego

W art. 3 w pkt 1 w lit. b) przewidziano zmianę art. 15 ust. 4 pkt 3 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1722 z późn. zm.), który reguluje przedmiot rozporządzenia wydawanego przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji na podstawie art. 15 ust. 4 ustawy. Proponowane brzmienie art. 15 ust. 4 pkt 3 ustawy różni się od aktualnie obowiązującego jedynie tym, iż sformułowanie „społeczności posługującej się językiem regionalnym” zostanie zastąpione sformułowaniem „społeczności posługujących się językami regionalnymi”. Wobec powyższego zgodnie z intencją projektodawców planowany akt wykonawczy (rozporządzenie zmieniające) będzie zawierał dostosowanie do znowelizowanej treści art. 15 ust. 4 pkt 3 ustawy i będzie określać niższy udział w programie telewizyjnym audycji wytworzonych pierwotnie w języku polskim i audycji europejskich oraz w programie radiowym utworów słowno-muzycznych wykonywanych w języku polskim dla programów, na których nadawanie przyznano koncesję określającą, że programy te są przeznaczone dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językami regionalnymi.

Konkretniej, zmieniające rozporządzenie będzie regulowało procent kwartalnego lub miesięcznego czasu nadawania programów (telewizyjnych i radiowych) na audycje wytworzone pierwotnie w języku polskim (oraz wytworzone na audycje europejskie), z wyłączeniem serwisów informacyjnych, reklam, telesprzedaży, transmisji sportowych, przekazów tekstowych i teleturniejów, które muszą przeznaczyć nadawcy programów, na które nadawanie przyznano koncesję określającą, że program ten jest przeznaczony dla mniejszości narodowej i etnicznej oraz społeczności posługujących się językami regionalnymi.

Wpływ projektowanych przepisów na działalność mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorców

Proponowana nowelizacja może mieć pozytywny wpływ na działalność mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorców dzięki zwiększeniu atrakcyjności (w szczególności turystycznej) regionu.”